

PETOVAHINGOT LAMPAIDEN LAIDUNNUSKAUDELLA

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Maaseutuelinkeinot

Syksy 2023

Jenna Heikkilä

Opinnäytetyön keskeisenä tavoitteena oli kartoittaa sattuneiden petovahinkojen mahdollinen vaikutus lampureiden jaksamiseen ja lammastilojen tulevaisuuden suunnitelmiin. Lisäksi opinnäytetyöhön selvitettiin petovahinkojen määrää lampaiden laidunnuskaudella, millä alueilla ja minkä pedon aiheuttamia vahingot olivat sekä ovatko vahingot mahdollisesti lisääntyneet viime vuosien aikana. Opinnäytetyössä sivutaan alkuun taustatietona maassamme eläviä suurpetoja. Näiden lisäksi käydään lyhyesti läpi perinnemaisemia, laiduntamista ja sen ehdotonta tärkeyttä suomalaisessa lammastaloudessa.

Opinnäytetyö toteutettiin yhdessä Suomen lammasyhdistyksen kanssa ja lampureita lähestyttiin aluksi kyselyn avulla keväällä 2023. Opinnäytetyön edetessä keskitytään syvemmin lampureiden teemahaastatteluihin sekä kyselystä tuloksiin.

Johtopäätöksistä voidaan huomata, kuinka kasvava petopaine vaikuttaa lampureihin. Työhön on liitetty lampureiden antamia kommentteja, joista huokuu ahdistus ja paine sekä huoli lammastalouden tulevaisuudesta. Vastauksista selvisi myös se, että useat vastanneista kokivat joko henkistä tai taloudellista kuormitusta petovahinkojen takia.

Avainsanat lammastalous, petovahingot, laidunkausi, perinnemaisemat, susi

Sivut 48 sivua ja liitteitä 7 sivua

Agricultural and rural industries

Author Jenna Heikkilä

Subject Predation damage during the sheep grazing season

Supervisor Monna Alatalo

Abstract

Year 2023

The main goal of this thesis was to find out the possible effect of the damage caused by predators on the survival of sheep farmers and the plans of sheep farms in future. In addition, the thesis investigated the amount of animal damage during the sheep grazing season, in which areas and by which animal the damage was caused, and whether the damage has possibly increased in recent years. The thesis begins with background information of large carnivores living in Finland. In addition to these, there is a brief review of traditional landscapes, grazing and its absolute importance in Finnish sheep farming.

The thesis was done together with the Finnish Sheep Society, and some of Finnish sheep farmers were initially approached through a survey in the spring of 2023. As the thesis progresses, we will focus more deeply on theme interviews with sheep farmers and the results from the survey.

From the conclusions, it can be seen how the increasing predator pressure affects to sheep farmers. The survey shows that almost every sheep farmer who responded to the survey had experienced an attack on their farm either by large carnivores or loose dogs. The work is accompanied by comments given by farmers, which exude anxiety and pressure and concern for the future of sheep farming. The answers also revealed that several of the respondents experienced either mental or financial burden due to animal damage.

Keywords sheep farming, predation damage, grazing season, traditional landscapes, wolf
Pages 48 pages and appendices 7 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Kyselylomake ja datan analysointi	2
2.1	Kyselyn julkaisu lampureille	3
2.2	Menetelmä datan analysointiin	4
3	Suomen perinnemaisemat ja suurpedot.....	4
3.1	Perinnebiotoopeillamme on pitkät perinteet.....	5
3.2	Maisemanhoito ja siitä saatavat tuet	6
4	Perinnemaisemilla liikkuvat suurpedot.....	8
4.1	Susi, kenties vihatuin petoeläimemme.....	8
4.2	Ahma, pohjoisen peto.....	10
4.3	Karhu, kunnioitettu petoeläin.....	10
4.4	Ilves, ainoa luonnonvarainen kissaeläimemme	11
4.5	Meri- ja maakotkat, uhka karitsoille	12
4.6	Luontodirektiivi	12
5	Muut vahingonaiheuttajat	14
5.1	Irtokoirat ja ihmiset.....	14
5.2	Jokamiehen oikeudet ja vapaa liikkuminen	16
6	Käytössä olevat suojat petoja vastaan	18
6.1	Laumanvartijaeläimet	18
6.2	Kokeilussa lampaiden GPS-paikantimet.....	20
6.3	Sähkö- ja petoaidat	20
6.4	Petovahinkokorvaukset.....	22
7	Lampureiden jaksaminen	23
8	Lammastilojen tulevaisuus	27
9	Tulosten tarkastelua kyselyn pohjalta.....	32
9.1	Näkyvät asiat tai ongelmat, ”jäävuoren huippu”	32
9.2	Mahdolliset taustasyyt.....	36
9.3	Pohjimmaisat syyt ja mahdolliset ratkaisut	38
10	Tekijän pohdintaa	42
11	Lähdeluettelo.....	46

Kuvat, taulukot ja kaavat

Kuva 1.	Laiduntavien lampaiden määrä perinnebiotoopeilla	s. 6
Kuva 2.	Petoaita, kuvaaja Teemu Kuokkanen	s. 21
Kuva 3.	Vahinkojen vaikutus lampureiden jaksamiseen	s. 23
Kuva 4.	Tilojen tulevaisuudennäkymät	s. 24
Kuva 5.	Vahinkoilmoitukset	s. 26
Kuva 6.	Lampureiden työvuodet	s. 28
Kuva 7.	Diagrammi: tulevaisuuden harkinnat	s. 29
Kuva 8.	Diagrammi: vahinkojen vaikutus tulevaisuuteen	s. 30
Kuva 9.	Diagrammi: ajatuksia eri tilakokojen väliltä	s. 31
Kuva 10.	Diagrammi: ne tilat, joiden tulevaisuuteen ei vaikuta	s. 31
Kuva 11.	Ovatko petovahingot lisääntyneet?	s. 33
Kuva 12.	Sattuneiden vahinkojen määrä	s. 34
Kuva 13.	Lammastilojen sijainnit	s. 35
Kuva 14.	Tilojen eläinmäärä	s. 36
Kuva 15.	Vahingon aiheuttaja	s. 37
Kuva 16.	Suojausmenetelmät	s. 39

Liitteet

Liite 1.	Karttakuva lammastiloista, joille kysely lähetettiin.
Liite 2.	Kuvakaappaus kyselyn ilmoituksesta
Liite 3.	Suomen lammasyhdistyksen logo
Liite 4.	Kuva lampurin arjesta, kuvaajana Johanna Ratia
Liite 5.	Havainnekuva susikannasta, kuva: Luonnonvarakeskus

- Liite 6. Iceberg- methodin havainnekuva, kuva: researchgate.net
- Liite 7. Diagrammi laitumien altistumisista petovahingoille
- Liite 8. Suomen perinnemaisemat kartalla, kuva: Suomen ympäristö

1 Johdanto

Viimeiset vuodet ovat olleet suomalaiselle lammastaloudelle synkkiä. Petovahinkojen määrä on jatkuvassa nousussa ja lampurit ovat väsyneitä, moni pohtii jopa tilansa lopettamista. Yhteydenottoni Suomen lammasyhdistykseen sai lämpimän vastaanoton. Heitä kiinnosti tutkimukseni aihe, mutta myös lampureiden henkinen jaksaminen ja varsinkin se vaikuttaako petovahingot lammastilojen tulevaisuuden näkymiin. Ovatko lampurit esimerkiksi pohtineet eläinmäärän pienentämistä tai jopa tilansa lopettamista? Ovatko he ilmoittaneet jokaisen petovahingon vai jääkö niitä useampia ilmoittamatta? Ongelma ei ole ainoastaan suomalaisten lampureiden riesa, vaan siihen on reagoitu viime aikoina EU:n komissiossa asti. Reagointi on ollut sen verran voimakasta, että on ollut puhetta jo siitä voisiko suden kannanhoidollista metsästystä harjoittaa mahdollisesti jo vuodesta 2024 alkaen. (Uutiset, 2023)

Seuraava suora lainaus on Suomen lammasyhdistyksen kannanotosta, joka on nähtävillä muun muassa heidän kotisivuillaan:

Sudet repivät hengiltä sekä lampaat että koko suomalaisen lammastalouden

”Suomen Lammasyhdistys ry laati vuosi sitten julkilausuman lisääntyneen petopaineen aiheuttamasta uhasta kotimaiselle lammaselinkeinolle. Toivottuja muutoksia metsästyslakiin ja/tai korvauskäytäntöihin sekä -summiin ei ole näköpiirissä, mutta petojen aiheuttamat vahingot jatkavat kasvuaan. Ensimmäiset susihyökkäykset lammastiloille tehtiin tänä vuonna heti laidunkauden alussa, ja tällä hetkellä tietoon tulee uusia vahinkoja viikoittain, välillä jopa päivittäin, eri puolilta Suomea. Realistiset keinot lampaiden suojeluun alkavat olla vähissä, mikä on ajamassa tiloja lopettamaan. Pienellä sektorilla kyse ei ole ainoastaan yksittäisten lampureiden elinkeinosta, vaan koko elintarvikeketjusta, joka on rakentunut kotimaisen lampaanlihan tuotannon ympärille. Uhattuna ovat karitsanlihan- ja villantuotannon lisäksi kolme alkuperäistä lammassrotuamme – suomenlammas, kainuunharmaa ja ahvenanmaanlammas. Puhumattakaan lukemattomista äärimmäisen uhanalaisista perinnebiotoopeista, joita ylläpidetään lampaita laiduntamalla.” (Simpanen, 2023)

Tästä opinnäytetyöstä olisi saanut rakennettua hyvinkin laajan, esimerkiksi kirjoittamalla syvemmin suomalaisista perinnebiotoopeista, lammastaloudesta ja kummankin ehdottomasta tärkeydestä. Aihetta olisi voinut laajentaa haastattelemalla lampureiden lisäksi myös muita alkutuottajia ja harrastelampureita tai kuulla mielipiteitä ja näkökantaa esimerkiksi metsästäjiltä, mutta selkeyden vuoksi sitä oli syytä rajata.

Aiheen rajaamista voi pohtia tutkimuksen pituuden tai käytettävissä olevien lähdemateriaalien avulla. Tässä tapauksessa pituudelle ei ollut suoranaista ohjeistusta ja lähdemateriaaliakin oli runsaasti saatavilla. Aihe rajautui lopulta lukijaa silmällä pitäen. Tämä opinnäytetyö on kirjoitettu pääsääntöisesti lampureille, alan harrastajille sekä muille maa- ja metsätalousalan toimijoille, joten siinä ei syvennyt enää lammastalouden, alkutuotannon tai laiduntamisen perusasioihin. Siinä keskitytään viime aikoina paljon puhututtaneeseen petopaineeseen ja petovahinkojen vaikutuksesta lampureiden jaksamiseen ja lammastilojen tulevaisuuteen.

Opinnäytetyön aihetta on taustoitettu laajasti erilaisen kirjallisuuden avulla, lainatut lähteet löytyvät lähdeluettelosta. Kirjallisuuden lisäksi tutkimuksen pohjalla on käytetty myös aihetta sivuavia opinnäytetöitä, tutkimuksia ja ammattilehtiä, muun muassa Suomen lammasyhdistyksen jäsenlehteä. Opinnäytetyön taustatietona on hyödynnetty myös luonnonlaidunpäivää 17.6.2023 Arvilan luomutilalla Torpissa, jossa luonnonlaitumista luennoi Auli Hirvonen, MKN Proagria. Lisäksi tekijä on käynyt lukuisia keskusteluja niin lampureiden kuin muidenkin alan asiantuntijoiden kanssa. Lainatut lauseet keskusteluista löytyvät työstä kursivoituna.

2 Kyselylomake ja datan analysointi

Yhteys suomalaisiin lampureihin ja taustatietojen kartoitus tapahtui helpoiten kyselytutkimuksen avulla. Jotta kyselystä saatava aineisto olisi mahdollisimman luotettava, sen kysymykset tuli suunnitella huolella. Kysymykset rakennettiin yksiselitteisiksi ja yksinkertaisiksi, liian pitkää kysymyslistaa sekä tulkinnanvaroja vältettiin. Loppuun lisättiin avoin kommenttikenttä, johon lampurit saivat vapaasti kirjoittaa kokemuksistaan sekä jättää halutessaan yhteystietojaan syvempää haastattelua varten.

Kyselytutkimuksissa on usein myös heikkouksia, jotka tulee huomioida vastausten analysoinnissa. Yksi heikkous on vastaajien keskittyminen kysymyksiin vastatessa. Vastaavatko he huolellisesti ja rehellisesti, ajatuksella ja ajan kanssa? Väärinymmärryksiä on myös vaikea kontrolloida, kysymysten huolellisesta suunnittelusta ja asettelusta huolimatta. (Hirsjärvi, 2009)

Vastaajien perehtyneisyys juuri tähän aiheeseen on luultavasti vankalla pohjalla, mutta aiheen herkkyyden vuoksi vastaajien mielipiteet ja kokemukset saattavat myös muovata vastauksia. Vastausten vähyys saattaa myös vinouttaa työn loppupäätelmiä.

Kysymyslomakkeen teko aloitettiin kysymysten suunnittelulla. Kun suunnitelma kysymyksistä oli valmiina, se tehtiin alkuun Microsoft Forms -pohjalle. Kyselystä lähetettiin pieni testierä lähipiirille ja jo heti alkuun kävi ilmi, että kysely aukesi vain osalle vastaanottajista. Kysely tehtiin uudelleen Google Forms -pohjalle ja lähetettiin samalle vastaanottajaryhmälle. Tällä kertaa kysely aukesi vaivatta kaikille ja vastaukset palautuivat tekijälle ongelmitta.

2.1 Kyselyn julkaisu lampureille

Suomen lammasyhdistyksen kotisivuilta löytyi yli sadan suoramyyntitilan yhteystiedot. Tätä listaa hyödyntäen kysely lähetettiin toukokuun 2023 lopulla 103:lle lammastilalle (katso liite 1, karttakuva). Vastaanottajien yhteystietoja ei kerätty talteen ja vastaanottajat eivät nähneet piilokopiokentän ansiosta toisiaan. Sähköpostin lisäksi kyselyyn pääsi vastaamaan linkin kautta, jota jaettiin useampaan eri kanavaan sekä sosiaalisessa mediassa että Suomen lammasyhdistyksen kotisivuilla (liite 2, info kyselystä). Ensimmäisen viikon aikana vastauksia tuli eniten, sitten tahti hieman taantui. Kesäkuun aikana vastauksia oli tullut yhteensä 28. Heinäkuussa kyselyä markkinoitiin uudelleen niin sosiaalisessa mediassa kuin sähköpostinkin välityksellä. Kysely sulkeutui heinäkuun lopussa ja vastauksia tuli loppujen lopuksi yhteensä 81.

2.2 Menetelmä datan analysointiin

Kyselystä tullutta dataa lähdettiin purkamaan ”iceberg” -metodilla. Kyseisessä metodissa tutkimuksen tuloksena tullutta dataa kategorisoidaan muutamalle eri tasolle: näkyvät asiat ja ongelmat, niihin johtaneet syyt tai aiheuttajat sekä kaiken pohjalla olevat juurisyyt. Datan ja vastausten analysointiin keskitytään opinnäytetyön lopussa, jonka jälkeen siirrytään pohdintoihin ja mahdollisiin ratkaisuihin.

Pohdinnat ovat osittain tekijän omia ajatuksia, jotka syntyivät opinnäytetyön eri vaiheissa ja useiden tahojen kanssa keskustellessa. Pohdinnoissa nostetaan esille myös lampureiden ajatuksia, jotka tulivat haastatteluissa ilmi.

Mutta ennen tuloksiin siirtymistä, käydään läpi Suomen perinnemaisemat ja niillä liikkuvat suurpedot. Tutustutaan myös tukipolitiikkaan ja erilaisiin suojausmenetelmiin. On tärkeää ymmärtää tilanteen kokonaiskuva, jotta mahdolliset ratkaisut ovat kaikkia osapuolia kunnioittavat ja pitkällä tähtäimellä kestävä.

3 Suomen perinnemaisemat ja suurpedot

Ihmiset, karja sekä suurpedot ovat eläneet rinnakkain Suomen luonnossa aina. Maastamme löytyy neljä maasuurpetoa, jotka käydään oheisessa luvussa kevyesti läpi. Tässä opinnäytetyössä ei syvennyttä sen enempää suurpetojen saalistuskäyttäytymiseen tai niiden tapaan käyttää ravintoa, mutta on tärkeää ymmärtää suurpetojen ja kotieläinten kohtaamisen syyt: molemmat liikkuvat samoilla luonnonniityillä ja perinnebiotoopeilla, joten lampaiden kohtaaminen maasuurpetojen kanssa on väistämätöntä. Monesti lammaslaitumet sijaitsevat kauempana tilasta ja lampaat eivät ole laidunkaudellaan asutuksen lähellä, jolloin kohtaaminen petojen kanssa on vieläkin todennäköisempää. Maasuurpetojen lisäksi petovahinkoja lihantuottajille aiheuttavat irtokoirat, ihmiset sekä maakotkat.

3.1 Perinnebiotoopeillamme on pitkät perinteet

Talvirehun hankinta karjalle erityyppisiltä niityiltä on ollut sysäys perinnebiotooppien synnylle. Perinnebiotooppeja ovat kedot, niityt, hakamaat ja metsälaitumet ja ne ovat perinteisen karjatalouden muovaamia. Perinnebiotoopeissa on yleensä runsas lajisto ja useita erilaisia elinympäristöjä. Lisäksi ne ovat tuottaneet karjan tarvitseman talvirehun tai toimineet laitumina. Perinnemaisemien sijaintia voi tarkastella liitteestä 8.

Ensimmäiset todisteet karjanhoidosta ovat jo kivikauden lopulta Suomenlahden rannikolta, joten maanviljelyksellä ja karjanhoidolla on maassamme jo yli 4500 vuotta vanhat perinteet. Ihminen hyödynsi ensin jokien ja järvien tulvarannat, mutta laajensi pikkuhiljaa alueita ja muodosti samalla uudenlaisia kasviyhteisöjä. Niittyjen lajisto runsastui ja monet lajit sopeutuivat säännölliseen niittoon tai laidunnukseen. Niittyjen monimuotoisuus oli huipussaan vielä 1800-luvulla ja siitä hyötyi kasviston lisäksi linnut, hyönteiset sekä sienet ja maaperä. Suomen perinnebiotooppien häviö alkoi pikkuhiljaa 1900-luvun alussa ja jatkuu valitettavasti edelleen. Vielä 1950-luvulla perinnebiotooppien tilanne oli kohtalainen, mutta peltopaketointi 1960-luvulla romahdutti peltopinta-alaa huomattavasti. Maiseman köyhtymisen lisäksi perinnebiotooppien häviäminen asettaa erilaiset alkuperäiskasvimme ja eliömme uhanalaisiksi, mikä vaikuttaa suoraan myös hyönteisten, sammakoiden, liskojen ja lintujen selviämiseen. Laidunnuksen vähennyttyä rajusti osa entisajan perinnebiotoopeista on rehevöitynyt tai kasvanut täysin umpeen ja nykyään vain pieni osa perinnebiotoopeista on jatkuvassa käytössä. (Huhta, 2021)

Kiinnostus häviäviä perinnebiotooppeja kohtaan on heräillyt pikkuhiljaa ja perinnemaisemien kunnostamiseen ja hoitoon tähtäävät hankkeet on aloitettu. Rahalliset korvaukset ovat olleet toimivia kannustimia luonnon monimuotoisuuden ja geeniperimän vaalimiseen, niillä saadaan katettua esimerkiksi alueiden aitaaminen ja eläinten kuljetus laidunalueelle. Rahallisen hyödyn lisäksi perinnebiotooppien vaalijat tuntevat tekevänsä tärkeää työtä ja kunnioittavansa luonnon lisäksi menneiden sukupolvien työtä. (Huhta, 2021)

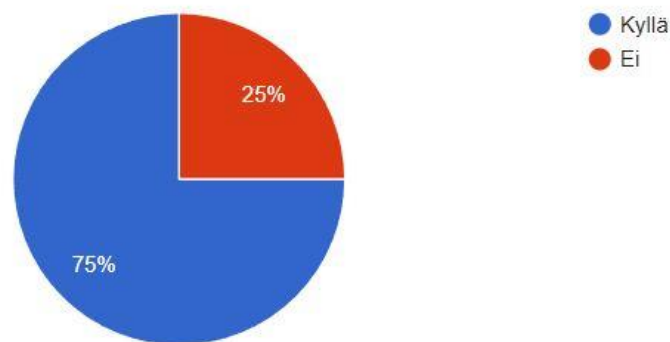
3.2 Maisemanhoito ja siitä saatavat tuet

Lammastalouteen kuuluu oleellisena osana laiduntaminen ja maisemanhoito. Rahallisen hyödyn lisäksi kesäajan laiduntaminen on käytännössä ainoa järkevä, taloudellinen ja lampurin työtä helpottava ruokintamuoto. Alla oleva kuva on kuvakaappaus lampureille teetetystä Google forms -kyselystä, josta ilmenee, että suurin osa vastanneista pitää lampaitaan luonnonlaitumilla ja perinnebiotoopeilla.

Kuva 1. Kuvakaappaus lampureille teetetystä Google forms -kyselystä. Suurin osa suomalaisista lampaista laiduntaa luonnonlaitumilla.

Laiduntavatko lampaasi luonnonlaitumilla tai esimerkiksi perinnebiotoopilla?

80 vastausta

Lisäksi lampaan hyvinvointiin ja lajityypilliseen käyttäytymiseen kuuluu laiduntaminen, lammas käyttääkin tehokkaasti laitumenaan erilaisia maastoja ja kasvustoja läpi Suomen. (Tobiasson, 2016)

Monelle lampurille juuri perinnebiotooppien laiduntaminen on rahallisista korvauksista yksi suurimmista. Tukisummat vaihtelevat laidunnettavan alueen mukaan 460e – 610e/hehtaari/vuosi (vuoden 2023 summat). Suurempi korvaussumma maksetaan sellaiselle alueelle, joka on valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokas. Pienempää summaa maksetaan muista alueista. (Ruokavirasto, 2023)

Ympäristösopimus muuttui EU-ohjelmakauden vaihtuessa 2023. Yksi muutoksista on laidunalueen kunnostamiseen ja aitaamiseen liittyvät erilliset tuet, jossa petoaitaus on huomioitu korkeammalla tukisummalla. Laidunalueen kunnostusraivauksesta maksetaan

450e/ha, alueen aitaamisesta 1500e/ha ja alueelle laitettavasta petoaidasta 2400e/ha. Sopimus on voimassa kerrallaan viisi vuotta. (Pehkonen, 2022)

Maisemanhoidon tuet on nähty ehdottomaksi edellytykseksi tilan toiminnan jatkumiselle sekä tärkeäksi osaksi tilan tuloja. Lampurit ovat olleet tukitasoon pääsääntöisesti tyytyväisiä, tilan kokonaistukimääristä maisemanhoidon tukien määrä on ollut enimmillään jopa 45 prosenttia ja tilan liikevaihdosta 20 prosenttia. Maisemanhoito antaa myös lisäarvoa lihalle ja hyödyttää markkinoinnissa, tilan brändäyksessä ja positiivisen mielikuvan luomisessa. (Nurmi, 2019)

Voimme näiden tietojen ja aiempien tutkimusten pohjalta todeta, että perinnebiotooppien laiduntaminen on välttämätöntä niin luonnolle ja koko ekosysteemille kuin lampureille ja lampailekin. Kuitenkin lampureille suunnatusta Google forms -kyselystä selvisi, että juuri laidunkausi aiheuttaa eniten henkistä painetta ja kuormitusta petovahinkojen takia. Moni lampuri koki pelkoa ja huolta lampaidensa hyvinvoinnista laidunkaudella. Kursivoidut tekstit ovat lampureiden antamia kommentteja, anonymiuden vuoksi lampurit esiintyvät tässä opinnäytetyössä nimettöminä.

"Petovahinko vaikutti henkisesti: se aiheutti surua, epävarmuutta, avuttomuutta ja aiheutti paljon lisätyötä ja valvontaa. Hyökkäys sattui etälaitumella, jossa ei ollut laumanvartijaa. Laidunnus on vaarallista, mutta välttämätöntä eläinten hyvinvoinnin kannalta." (Lampuri, 2023)

"Petojen lisääntyminen on vaikuttanut siihen, ettei lampaita voi tällä alueella laiduntaa. Pidän lampolan ovetkin suljettuna ja siirrän suoraan meren saariin laitumelle ja sieltä taas lampolaan. Näin olen välttynyt petovahingoilta. Lähialueen tiloilla on ollut petoaidoista huolimatta vahinkoja. Tilanne vaatisi lakimuutoksia ja nopeasti. Kotieläintilat vähenevät Suomessa muutoinkin." (Lampuri, 2023)

4 Perinnemaisemilla liikkuvat suurpedot

Suhtautuminen suurpetoihin on usein ristiriitaista, riippuen monesti siitä halutaanko niitä suojella vaiko niiden kantaa harventaa. Suhtautumiseen saattaa vaikuttaa myös erilaiset uskomukset, myytit ja legendat, jotka kulkeutuvat edelleen sukupolvelta toiselle. Pedoilla on kuitenkin oma paikkansa Suomen luonnossa ja matkailussa niiden läsnäoloa hyödynnetään vetovoimatekijänä. Suurpetojen ja ihmisten rinnakkaiselo täytyisi kuitenkin tehdä molemmille osapuolille kunnioittavaksi ja varsinkin lihantuottajien elinkeino tulee petovahinkojen osalta turvata. (Metsähallitus, 2015)

”Suurpedot kuuluvat Suomen luontoon. Osa niistä on uhanalaisia. Ymmärrän tuskan, jos ne tappavat kotieläimiä, mutta en hyväksy metsästyksen lisäämistä. En, vaikka osuisi omalle kohdalle luonnonpetovahinko. Minulle luonto on ykkössijalla aina ja kaikessa, vaikka olenkin alkutuottaja. Valtion pitää korvata petovahingot asiallisin summin ja tuottajia on tuettava laumanvartijakoirien, petoaitojen ym. muiden kalliiden torjuntamenetelmien hankinnoissa.” (Lampuri, 2023)

”Jos eläimensä suojaa asianmukaisesti, esimerkiksi viemällä yöksi sisään navettaan ja päivisin hyvät aitaukset laiturilla, ei petovahinkoja tarvitse niin pelätä. Irtokoirat sen sijaan ovat itselle isoin huoli. Luonnoneläimet kuuluvat luontoon, lemmikit tai tuotantoeläimet eivät.” (Lampuri, 2023)

4.1 Susi, kenties vihatuin petoeläimemme

Susi on suurpedoistamme luultavasti vihatuin eläin. Ihmisen siirryttyä aikanaan maanviljelyyn ja karjankasvatukseen susilta hävisi metsiä ja aroja peltoraivausten tieltä. Pian suden ravinnon saanti riippui jo pitkälti ihmisestä ja rohkeimmat sudet verottivat karjaa helppona saaliina. Rohkeus periytyi susien keskuudessa sukupolvelta toiselle ja pian ihmisen sekä suden välille syttyi eräänlainen sotatila, joka on vallalla edelleen. Sutta on pidetty pitkään jopa täysin haittaeläimenä. (Rautiainen, 2019)

Vuosien saatossa sudet ovat rohkaistuneet entisestään ja liikkuvat nykyään hyvin lähellä asutusta, vieden pihasta jopa metsästyskoiria ja lemmikkieläimiä. Alkusyksystä 2023 rohkea susi yksilö oli kulkenut hyvin läheltä lasta, joka odotti koulukyytiä Loimaalla (Isokoski, 2023). Ravintoa riittäisi Suomen metsissä susille runsaasti, mutta lammastiloille teetetty kysely vahvisti uutisissakin kuultua viestiä: eniten petovahinkoja ja pelkoa lampureille aiheuttivat rohkeaksi käyneet sudet.

”Susialueella laiduntaminen aiheuttaa levottomuutta ja iltojen pimetessä pelkoa ja unettomuuttakin.” (Lampuri, 2023)

”Eläminen keskellä suurpetopainetta on välillä psyykkisesti kuormittavaa ja henkisesti todella raastavaa. Pelkään koko ajan mahdollista petovahinkoa ja jatkuva stressi eläinten hyvinvoinnista lisää unettomuutta ja kuormittumista kaiken muun arjen keskellä.” (Lampuri, 2023)

Tuottajajärjestöjen ja metsästäjäliiton kansalaisaloite suden kannanhoidollisen metsästyksen aloittamisesta keräsi vuonna 2020 muutamassa päivässä vaadittavat 50.000 kannatusta. Lakiin toivottiin luotettavampaa susikannan arviointia, mahdollisuus suden lajipuhtauteen sekä valtakunnallisesti yhtenäinen toimintatapa uhkaa tai vaaraa aiheuttaviin susiin. Lain tarkoituksena olisi tutkimustarpeiden ohella suojata myös metsästyskoirat ja tuotantoeläimet. (Leinonen, 2020)

Karjasta erityisesti lammas on sudelle helppo saalis. Lampaiden suojaksi on kehitelty susiaitoja, sähköpaimenia sekä laumanvartijakoiria, mutta lampaita menetetään säännöllisesti ja vuosittain kasvavat määrät susille. On selvää, että susien aiheuttamat vahingot koti- ja karjaeläimille ovat mittavat ja tästä syystä susi on petoeläimistämme ainut, jota on kaadettu salaa kasvavassa määrin. Suomen susikanta väheni vuosina 2006–2014 jopa 40 prosenttia salametsästyksen takia ja tästä syystä metsästyslupia on sen jälkeen myönnetty harkiten. (Rautiainen, 2019). Sutta saa nykyään metsästää kannanhoidollisin perustein, tavoitteena olisi pitää susi ihmiselle arkana sekä minimoida susien aiheuttamat vahingot. Metsästyksen myönnetään poikkeusluvut Suomen riistakeskuksen kautta. (Riistakeskus, 2021)

Sudella on kaikesta huolimatta oma paikkansa luontomme ekosysteemissä. Se pitää kurissa muun muassa pienpetoeläin- ja hirvieläinkantoja, joka edesauttaa osaltaan taimikoiden kasvua ja pitää kurissa erilaisia tautipaineita. Todellisuudessa suden kuuluisi karttaa ihmistä ja ihminen kohtaa sen luonnossa hyvin harvoin. Saaliikseen se metsästää tyypillisesti pienriistaa, karjaa, kettuja ja supikoiria. (Metsähallitus, 2015)

Susia on aiemmin esiintynyt eniten Lounais-Suomessa, Pohjois-Karjalassa ja itärajalla, mutta nykyään keskittymä on siirtynyt runsaan valkohäntäpeurapopulaation takia Länsi-Suomeen. Yksittäisiä vaeltelevia susia on koko maassa. (Sandell, 2022).

4.2 Ahma, pohjoisen peto

Petovihasta ja petovahingoista puhutaan paljon myös ahman kohdalla. Sen aiheuttamat tuhot porotaloudessa ovat olleet viime vuosina paljon esillä ja ahma onkin ollut pitkään Lapissa vihatuin petoeläin. Ahma saattaa raadella yön aikana jopa kymmenen poroa ja vuosittain poroja menetetään ahmoille yli sata yksilöä. Petovihaa on saatu hieman laantumaan suurilla korvauksilla, jotka maksetaan menetetyistä poroista suoraan porotilalliselle. Ahma oli pitkään uhanalainen eläin ja tämän takia ahmaa saa metsästää vain poikkeusluvalla ahmakannan vahvistamisen takia. (Rautiainen, 2019)

Ahmojen tiedetään käyneen myös lammaslaitumella. Ilomantsissa hyökkäyksiä on tapahtunut useammilla eri maatiloilla, sama tilanne on toistunut myös Kolilla. Toistaiseksi ahma aiheuttaa vahinkoja eniten Tunturi-Lapissa ja Itä-Suomessa, mutta ahmakannan kasvaessa ja hiljalleen levitessä uusille alueille, voi tulevaisuudessa lammastalouden petovahinkojen takana olla useammin myös ahma. Kyselyyn tulleista vastauksista vain yhdellä tilalla petovahingon aiheuttajana oli ahma.

4.3 Karhu, kunnioitettu petoeläin

Lampureille lähetetystä kyselystä selvisi, että myös karhut vierailevat lammaslaitumella tehden vahinkoja joko lampaille tai aitauksille ja rakennuksille. Karhujen aiheuttamat

hyökkäykset eivät ole niin yleisiä kuin esimerkiksi susien, ilvesten tai irtokoirien, johtuen luultavasti karhun kasvispainotteisesta ravinnosta.

Suomessa elävä ruskeakarhu on kaikkiruokainen, sen ravinnosta vain noin 30 prosenttia on lihaa. Yleisimmin se saalistaa hirvieläimiä, kaloja, haaskoja sekä lintuja ja niiden munia, mutta lammaslaitumelle eksyessään myös lammas kelpaa ravinnoksi. Karhu aiheuttaa suurta tuhoa lammastiloja useammin mehiläistarhaajille ja hunajantuottajille. Hunajan makuun päästessään karhu saattaa käydä säännöllisesti syömässä mehiläistarhojen antimet ja tottua samalla jopa liiaksi asutuksiin ja ihmisiin. Tämän kaltaisiin karhuihin saa yleensä poikkeuslupan kaatoa varten. Muutoin karhukannan hoidon tavoitteena on pitää karhut elinvoimaisena, mutta ihmisarkana. Kannan hoitosuunnitelmalla pyritään minimoimaan karhujen aiheuttamia haittoja sekä sovittaa yhteen ihmisten ja karhun rinnakkaiselo. Tällä hetkellä Suomen karhukanta keskittyy Lappiin ja Itä-Suomeen. (Rautiainen, 2019)

4.4 Ilves, ainoa luonnonvarainen kissaeläimemme

Ilves on puhtaasti lihansyöjä ja vierailee lammaslaitumilla suden ja irtokoiran jälkeen kolmanneksi eniten. Ilves ei kuitenkaan kohtaa samanlaista vihaa, kuin mitä sudet kohtaavat. Tähän lienee syynä se, että aiemmin ilves oli hävitetty Suomessa lähes olemattomiin ja ihmisten halu palauttaa ilves elinvoimaiseksi on ollut yllättävän suurta. Nykyään ilves on Suomen luonnossa rauhoitettu eläin ja sen kanta on viime vuosina ollut nousussa. Suomen ilveskanta säädelään neljän eri tavoitteen perusteella: kannan tulee säilyä elinvoimaisena, ilvesten aiheuttamat vahingot tulee minimoida, ilvesten tulee säilyä ihmisarkana ja ihmisten tietoisuutta ilveksestä tulee lisätä. Tavoitteet ovat siis hyvin samanlaiset, kuin kolmella muullakin maasuurpedolla. Ilveksen metsästyksen myönnetään vuosittain poikkeuslupia Suomen riistakeskukselta. (Rautiainen, 2019)

”Omalla kylällä on susihavaintoja, myös karhuja ja ilveksiä elää lähialueella. Joka kesä on 1-2 karitsaa kadonnut laitumelta, varmaa tietoa katoamisen aiheuttajasta ei ole. Viime talvena havaitut suden jäljet kotipellolla ja tuotantorakennusten lähellä huolestuttavat henkisesti paljon. Havainnoista on ilmoitettu petoyhdyshenkilölle.” (Lampuri, 2023)

”Petovahingot tilallamme on tehnyt sekä ilves että susi. Ensimmäistä ei aikanaan ilmoitettu (ei ollut varmaa todistetta tekijästä), mutta sen jälkeen tapahtuneet on ilmoitettu maaseutusihteerille ja petoyhdyshenkilölle. Täyskorvaus eläimistä on saatu, mutta vahingot vaikuttavat tällä hetkellä metsäisten biotooppien laidunnukseen sekä omaan jaksamiseen.” (Lampuri, 2023)

”Lähellä tilaamme on ollut ilveksiä jo kymmenen vuotta, mutta toistaiseksi niistä ei ole ollut haittaa. Lisätyötä toki tulee siitä, kun lampaita otetaan syksyllä varmuuden vuoksi yöksi sisälle.” (Lampuri, 2023)

4.5 Meri- ja maakotkat, uhka karitsoille

Meri- ja maakotkien aiheuttamat vahingot lammastaloudessa ovat vielä harvassa, mutta olemassa. Useimmiten saaliiksi päätyvät karitsat pienen kokonsa vuoksi. Maakotkat aiheuttavat porotaloudessa enemmän vahinkoa vieden poronvasoja, vasahävikit korvataan porotilalliselle suoraan. Maakotkat tappavat poronvasoja vuosittain melko suuretkin määrät, mutta harvalukuisuutensa vuoksi kotkiin kohdistuvaa petovihaa on kompensoitu suuremmilla korvaussummilla. Maakotkat ovat rauhoitettuja ja erityisen suojeltavia. Metsähallitus vastaa valtakunnallisesta maakotkien seurannasta ja suurin osa niiden pesistä sijaitsee Metsähallituksen mailla.

Merikotkien ruokavalio koostuu pääsääntöisesti kalasta ja vesilinnuista, joten niiden aiheuttamat vahingot lammastaloudelle ovat maakotkaakin harvalukuisemmat. Merikotka on maakotkan tavoin rauhoitettu ja erityisen suojeltu. (Rautiainen, 2019)

4.6 Luontodirektiivi

Suomen maasuorpedot kuuluvat pääsääntöisesti luontodirektiivi liitteen IV (a) alle. Näitä lajeja suojellaan sekä kansallisella lainsäädännöllä että Euroopan Unionin säädöksillä. Luontodirektiivi koskee EU:n alueelta valittuja yhteisön tärkeinä pitämiä lajeja sekä niiden elinympäristöjä. Direktiivin tarkoituksena on lajien suojelutason määrittäminen ja pyrkimyksenä on varmistaa kyseisten lajien suojelutason säilyttäminen tai sen palauttaminen ennalleen.

Luontodirektiivi suojelee EU:n alueella noin 1300 eri lajia, joista noin 140 eri lajia tavataan Suomessa. (Ympäristöhallinto, 2022)

Direktiivin vaatimuksia toteutetaan muun muassa luonnonsuojelulailla, joka kuuluu kansalliseen lainsäädäntöön. Suojelukeinoina ovat lajien elinympäristöjen suojelu kuten Natura 2000 -alueiden perustaminen sekä lajien tiukka suojelujärjestelmä.

Suojelujärjestelmissä kielletään muun muassa kaikissa muodoissa lajien hävittäminen ja pyydystäminen. Luontodirektiivin muuttamista tai lajiliitesiiirtoja vaikeuttaa muun muassa se, että siirtoon johtava aloite on tultava EU-komissiolta. Päätöksen tulee olla kaikkien jäsenmaiden edustajien kesken yksimielinen. (Ympäristöhallinto, 2022)

Suojeluun on olemassa kuitenkin poikkeusperusteet.¹ Katso viite alla. Poikkeus suojeluun voidaan myöntää, jos muuta tyydyttävää ratkaisua ei ole olemassa tai jos poikkeus ei haittaa kyseisten lajien kantojen suotuisan suojelun tason säilyttämistä niiden luontaisella levinneisyysalueella. Luontodirektiivin poikkeamisen perusteena on siis aina jokin painava syy, kuten esimerkiksi luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojeleminen tai luontotyyppin säilyttäminen tai vaikkapa erityisen merkittävien vahinkojen ehkäiseminen, joka voi koskea viljelmiä, karjankasvatusta, metsiä, kalataloutta sekä vesistöjä tai muuta omaisuutta. (ELY-keskukset, 2023)

¹ [Luontodirektiivin 16 artiklan mukaiset poikkeusperusteet 2023.pdf \(ymparisto.fi\)](#)

5 Muut vahingonaiheuttajat

Kyselyn kautta tuli ilmi, että lampureille aiheutuvaa haittaa tapahtuu myös ihmisten ja heidän koiriensa takia. Toisinaan vahinkoa on aiheutunut ihmisten tietämättömyyden tai jopa piittaamattomuuden seurauksena. Alla olevassa kappaleessa käsittelemme lyhyesti lampureiden kokemuksia irtokoirien ja ihmisten aiheuttamista vahingoista.

5.1 Irtokoirat ja ihmiset

Irtokoirat ovat vierailleet kyselyn perusteella lammastiloilla toiseksi eniten. Irtokoirien tekemistä hyökkäyksistä ja vahingoista ei makseta lampurille petovahinkokorvausta, vaan aiheutuneet kulut tulee hoitaa koirien omistajan kanssa. Haastatteluissa tuli ilmi, että yllättävän usein koirien omistajia ei saatu vastuuseen ja kulut jäivät täysin lampureiden maksettavaksi. Irtokoirat ovat aiheuttaneet lampaille muun muassa pintahaavoja ja stressiä sekä eläinlääkärin apua vaativia ommeltavia vammoja ja lääkehoitoja. Lisäksi lampaille on aiheutunut hypokalsemiaa ja kuolemaa, josta maksetaan suurpedon aiheuttamana eläinkohtainen petokorvaus.

”Tilallamme ei ole ollut petovahinkoja, ainut hyökkäys on ollut irtokoiran hyökkäys. Ja se hoidettiin koiran omistajan kanssa hyvässä yhteistyössä.” (Lampuri, 2023)

”Yli kolmentoista lammasvuoden aikana ainoana petovahinkona on ollut kahden tarhakoiran hyökkäys sopimuslaitumella. Koirat olivat maanomistajan ja mahdollinen koiravahinko oli onneksi kirjattu laidunsopimukseen siten, että maanomistaja vastaisi kuluista, jos koirat hyökkäisivät. Karitsa pelastui kolmen eläinlääkärin voimin, klinikka oli 15 minuutin ajomatkan päässä. Lasku maanomistajalle oli isohko. Hain lampaat pois laitumelta ja vahingosta ei aiheutunut ilmoitustarvetta.” (Lampuri, 2023)

Jos vahinkoa aiheuttanut koira on ollut vahingonteossa ensimmäistä kertaa, vahinkoa ei voida pitää tuottamuksellisena. Korvausvastuun syntyminen koiran aiheuttamista vahingoista edellyttää koiran omistajan tai sen hoitajan moitittavaa toimintaa.

Rakennuskaaren 22 luvun 7 pykälässä (lain voimaantulo vuonna 1734) on kuitenkin poikkeus

tähän periaatteeseen, jos vahingoittunut eläin on tuotantoeläin: kyseisen säännöksen mukaan eläimen omistajan tulee lain mukaan korvata puolet vahingosta, mikäli eläin tappaa tai vahingoittaa toisen eläimen. Mikäli koira on aiheuttanut vahinkoa ennenkin, korvaus tulee maksaa täysimääräisenä. Jos käy niin, että koira ja sen omistaja jää tavoittamatta, lammastilan tulee tarkastella omia vakuutuksiaan. Maatilavakuutusta on olemassa kolmea erilaista: suppea, perustaso ja laaja ja näistä suppea ei korvaa koiravahinkoja. Kaksi muuta korvaavat joko koiravahingot tai niiden lisäksi myös eläinlääkinnästä aiheutuneet kulut. Omavastuut ja korvauskynnykset tuovat vakuutuksiin vielä omat kiemuransa ja yhteenvetona voidaankin yleisesti todeta, että irtokoiran tekemistä vahingoista ei saa täyttää korvausta, täydestä vakuutusturvasta huolimatta. (Leinonen, 2020)

Kotipihassa vieras koira koetti hyökätä lopputiineiden tarhaan, mutta ei onnistunut. Sen koiran omistaja vähätteli tapahtunutta.” (Lampuri, 2023)

Skotlannissa on otettu metsästys- ja lemmikkikoirien kanssa käyttöön vuosittainen kampanja, jossa maan poliisi ja viranomaiset muistuttavat koiranomistajia vastuullisesta koiranomistajuudesta. Kampanja on hyvin näkyvä ja se järjestetään kevään karitsoinnin aikaan, jolloin lopputiineet uuhet ja pienet karitsat ovat herkimmillään häiriöille. Skotlannissa maanviljelijällä on myös oikeus ampua koira, jos sen nähdään jahtaavan lampaita. Suomessa tämänkaltaisen toimiminen ei ole sallittua, mutta näkyvä viranomaiskampanja voisi olla paikallaan. (Alamikkotervo, 2018)

Näkyvyyttä ja kampanjointia lammastalouden ympärille soisi Suomessa lisää muutoinkin. Suomi osallistuu yhteiseurooppalaiseen Petotuli-tapahtumaan, jonka ideana on kertoa yleisölle ja medialle sekä eri tahojen toimijoille lampaiden suojaamisesta pedoilta. Osallistujamäärä tähän tapahtumaan on ollut vaihtelevaa. Lisäksi tapahtuman ajatuksena on nostaa esille petopaineen aiheuttamat ongelmat laiduntamiselle ja lammastaloudelle. Petotulia on sytytetty eri paikkakunnille tilojen laitumien laiduille ja siinä ohessa on monesti grillailtu lammasmakkaraita ja tutustuttu lammastalouteen. Näkyvyyttä ja tietoisuutta aiheeseen tulisi lisätä entistä enemmän, lampureiden ja muiden tahojen yhteistyöllä.

”Kolme kertaa on ollut irtokoirien kanssa läheltä piti -tilanne, jolloin koirat ovat päässeet lammaslaitumelle ilman omistajansa läsnäoloa ja ovat juosseet lampaiden perässä aiheuttaen vaaratilanteen ja kovan stressin lampaille. Näissä tilanteissa on sattumalta tultu juuri tarkastamaan lampaita päivittäisellä käynnillä tai tuttu ja lampaamme tuntenut henkilö on tullut paikalle ja koirat on saatu kiinni. Vakuutusyhtiöön on oltu yhdessä tapauksessa yhteydessä ja koirien omistajan tiedot on otettu ylös mahdollisen korvauksen takia. Lampaille ei aiheutunut stressin ja pintahaavojen lisäksi muita terveysongelmia.” (Lampuri, 2023)

Toisinaan suurta vahinkoa saa aikaiseksi myös ihminen. Loppukesästä 2016 Kanta-Hämeen Tammelassa kuoli 26 pössä, kun ohikulkenut ihminen oli syöttänyt niille kielto kylteistä huolimatta omenoita. Lampaat saivat rajun ripulin, johon muutama lammas kuoli hyvin pian ja loput jouduttiin lopettamaan. Lopetetut lampaat olivat kyseisen lampurin teuraspässejä ja lampurilta lähti liikevaihdosta kolmannes. (Lehtonen, 2016)

”Laumanvartijakoiran hankintaan liittyi enemmän ihmisen käynti luvatta lampolassamme ja karitsan varastaminen. Petoaidat ja koira ollut meille hyvä yhdistelmä. Koira hälyttää ja aidat hidastavat sekä pitävät koiran alueella.” (Lampuri, 2023)

5.2 Jokamiehen oikeudet ja vapaa liikkuminen

Lampurit kertoivat kohdanneensa laitumillaan tai jopa piha-alueillaan useamman kerran piittaamattomuutta ja huolimattomuutta ihmisten toimesta. Jokamiehen oikeudet ja kansalaisten vapaa liikkuminen on aiheuttanut useammalle lampurille stressiä ja heidän lampailleen uhkaa, vaaratilanteita tai jopa kuolemia.

”Olen laittanut laitumen laiduille kyltit ”lampaita laitumella, koirat kiinni”, mutta silti koiria ulkoilutetaan vapaana myös taajama-alueella. Ihmiset eivät välitä kiinnipitoajoista eivätkä muiden toiveista tai säännöistä koiriens kanssa. Välillä mietin, että oliko korona-ajan koirakiinnostus vain jotain ajankulua? Täällä on nykyään paljon koiranulkoiluttajia, kännykkä korvalla ja koirat vapaana. Olen väsynyt ja pelko turvallisuudesta tulee mieleen, etenkin kun illat pimenee.” (Lampuri, 2023)

"Irtokoiran tekemästä vahingosta ilmoitettiin koiranomistajalle ja eläinlääkärille, jonka apua tarvittiin myös. Poliisin neuvontapuhelimesta kysyin neuvoja. Oli todella stressaavaa, kun naapurin isot koirat karkailivat jatkuvasti. Nyt ne naapurit ovat onneksi muuttaneet pois ja loput naapurit ovat saaneet ainakin toistaiseksi pidettyä koiransa kiinni. Riski on kuitenkin aina olemassa." (Lampuri, 2023)

Muutama lampuri kertoi kokeneensa piittaamattomuutta myös viranomaistaholta, varsinkin poliisin puoleen kääntyneet lampurit kokivat tulleen vähätellyiksi tai jopa torjutuiksi. Alueensa metsästäjien yhteistyöhalukkuutta lampurit sen sijaan kiittelivät, vaikka metsästyskoiratkin aiheuttivat toisinaan lampaille haittaa.

"Lampaita ollut 80-luvulta lähtien. Poliisi on käynyt monesti, tapahtunut vahinko on aina ollut pikku juttu ja asia unohtunut jonnekin. Kertaakaan ei ole tekijää löytynyt. Yksi koiran omistaja ilmoitti oman koiransa työksi, koska paikalla oli ollut tapahtuman aikaan muitakin näkijöitä. Sen verran poliisi on auttanut, että lopetti irtokoiran raateleman lampaan. Itse olemme lopettaneet muut, ehkä 10 lammasta/ karitsaa. Taloudellinen tappio on ollut suuri joka kerralla." (Lampuri, 2023)

"Tänä kesänä metsästyskoira oli päässyt tiineiden aitaan ja ajanut eläimiä takaa. Onneksi koira yllätettiin ennen suurempien vahinkojen syntymistä. Tämäkin tapahtuma lisäsi pelkoa ja epävarmuutta entisten tapahtumien lisäksi." (Lampuri, 2023)

"Oletettujen koirasusien tekemä raatelu ilmoitettiin poliisille, emme saaneet korvauksia tapahtuneesta. Yksi lammas kuoli ja joitakin piti lopettaa vammojen vuoksi. Luonnonpetojen suhteen olemme olleet hyvin kiitollisia paikallisten metsästäjien yhteistyöhalukkuudesta! He ilmoittavat, jos kameroissa näkyy suurpetoja tai jälkien perusteella on ilmeistä, että niitä on tulossa meille päin. He ilmoittavat myös potentiaalisesti vaarallisista petolaumoista. Lisäämme aina näillä kerroilla suojaa ja otamme lampaita sisätiloihin niin paljon kuin mahdollista, esimerkiksi yöajaksi." (Lampuri, 2023)

6 Käytössä olevat suojat petoja vastaan

Lampurit suojaavat lampaitaan monin eri tavoin. Valtaosalla kyselyyn vastanneista lampureista oli käytössä ainakin yksi suojausmenetelmä, yli puolet heistä oli tehostanut suojausta useamman menetelmän voimin. Vastanneiden joukosta noin 17 prosentilla ei ollut suojaia lainkaan. Sähkö- ja petoaidat olivat käytetyin menetelmä, näiden jälkeen yleisin suojaus oli lampurin itsensä suorittama vartiointi sekä laumanvartijakoirat.

Kiinnostus erilaisia suojausmenetelmiä kohtaan on ollut lampureiden keskuudessa pääsääntöisesti suurta. He ovat osallistuneet myös erilaisiin hankkeisiin, joissa on etsitty toimivia keinoja petoja vastaan. Suojautuminen on kuitenkin usein lampurille kallista ja työlästä eikä niiden teho ole taattu.

6.1 Laumanvartijaeläimet

Suomessa laumanvartijakoirat ovat käytetyimpiä laumanvartijaeläimiä. Laumanvartijakoirat hallitsevat laiduntaan ja reviiriään merkkäämällä ja partioinnilla, petojen kanssa ne kohtaavat hyvin harvoin. Uhan havaitessaan ne hälyttävät isäntäväen paikalle haukullaan ja tarvittaessa siirtävät lampaat turvaan tai karkottavat uhan. Suhteellisen uutena suojausmenetelmänä on kokeiltu myös laamojen käytön mahdollisuutta lammaslauman suojana. WWF (World Wide Fund for Nature) on ollut mukana vetämässä laumanvartijahanketta ja järjestänyt lammastiloille aiheesta koulutuksiakin. (Alalantela, 2021).

Kyselyyn vastanneista lampureista kahdella oli tilallaan laamoja lammaslauman turvana, useampi vastanneista kertoi haaveilevansa laamoista tai pohtineensa niiden hankkimista. Muissa maissa laamojen lisäksi laumanvartijaeläiminä on kokeiltu myös aaseja ja emuja.

”Tilallamme olisi varmasti ollut samalla tavalla vahinkoja, kuin naapuritilalla, mutta meillä on jo vuosia ollut kaksi laumanvartijaa ja näin saamme nukkua yömmme rauhassa.” (Lampuri, 2023)

”Pedoilta suojaautuminen on iso työ. Laumanvartijakoirat ovat iso kustannuserä, meillä niitä on kolme kappaletta. Suurpetoaidat ovat isotöisiä huoltaa. Käytännössä oli suojausmenetelmä mikä vain, ne vaikuttavat taloudellisesti lisäkustannuksina ja stressin määrä on valtava. Petopaine alueellamme on kova.” (Lampuri, 2023)

Laumanvartijaeläimen hankkiminen lampaiden suojaksi ei ole kuitenkaan aina helppo tehtävä. Laumanvartijaksi soveltuvia koirarotuja on useampia erilaisia ja näiden sisällä vielä laajoja rotukohtaisia luonne-eroja. Roduilla kuuluisi olla vahva vartioimiskäyttäytyminen, mutta yksilökohtaisia eroja löytyy laidasta laitaan. Lampurin tulee opettaa koiralle muun muassa vartioitavan alueen rajat ja varmistaa, ettei koira leiki lampaiden kanssa pentuaikanaan vaan suhtautuu niihin sitoutuen ja vartioiden. Koiran kouluttaminen pentuaikana vaatii aikaa ja työtä, lisäksi koiran hankintahinta ja vakuutukset, eläinlääkärikustannukset ja ruokinta, ihmiskontaktit päivittäin sekä koiran hyvinvoinnista huolehtiminen koko sen eliniän ajan tuottavat lammastilalle lisäkustannuksia ja työtä. Suuremman lammaskatraan kanssa koiria tulee olla useampia, noin 50–100 lampaan laumassa tulisi olla ainakin kaksi koiraa, mielellään kolme. Lisäkustannuksista ja -työstä huolimatta koirat ovat olleet tehokkaita suojia lammasmaailloille: petovahinkoja ei ole sattunut niillä tiloilla, joilla on ollut laumanvartijakoira käytössään. Valitettavasti koiria ei ole mahdollista sijoittaa kaikille laitumille tai kaikille tiloille. (Kotivirta, 2018)

Laamojen hankkiminen lammastilalle ei ole juurikaan koiran hankkimista helpompi tehtävä. Laamat torjuvat kyllä tehokkaasti ilveksiä, susia ja karhujakin, mutta laamoista vain ruunatut orhit soveltuvat laumanvartijatehtävään. Niilläkin puolustuskäyttäytymisen voimakkuus on hyvin yksilöllistä ja tehtävään soveltuvia yksilöitä ei Suomessa ole vielä kovin montaa. Tästä syystä laamoja tuodaan myös ulkomailta, jolloin tautipaine täytyy huomioida ennen kuin laamoja sijoitetaan lampaiden joukkoon. Muun muassa tuberkuloosin, loisten ja muiden tautien paine on ulkomailta tuoduissa yksilöissä huomattavasti suurempi. Suomesta löytyy vuokrattavia laamoja jo jonkin verran lampureiden avuksi. Laamat aiheuttavat koirien tavoin lisätyötä ja -kustannusta lampurille: ne tarvitsevat ihmiskontakteja läpi laidunkauden sekä oman tallin, lampolaan niitä ei suositella sijoitettavan. Laamat tarvitsevat lampaiden tavoin myös kerintää, lajitoverin seuraa sekä huolenpitoa ja tarvittaessa lääkintää ja ruokintaa. Hankintahinta niillä on tuhannen euron molemmin puolin, riippuen laamayksilöstä.

Laamakokeilut suomalaisilla lammastiloilla ovat olleet kuitenkin lisätyöstä huolimatta onnistuneita ja mielenkiintoisia. (Ellis, 2023)

”Jos lähialueelle petoja tulee, niin tilan lopettaminen on kyllä lähellä. Suojautuminen on todella kallista. Laama olisi laumanvartijana kiva!” (Lampuri, 2023)

6.2 Kokeilussa lampaiden GPS-paikantimet

Susivahinkojen ennaltaehkäisyyn on kehitelty lampaan kaulaan laitettava panta, joka sisältää GPS-paikantimen. Panta ilmoittaa lampaiden poikkeuksellisesta liikehdinnästä tai liikkumattomuudesta. Kokeilun takana toimii SusiLIFE-hanke ja ensimmäiset pannat sijoitettiin Länsi-Suomen alueelle, jossa susipaine on suurin ja jonne petoaidan perustaminen ei ole mahdollista saaristo- tai merenrantalaitumen vuoksi. (Alalantela, 2021)

Kyselyyn vastanneiden lampureiden joukossa oli kuusi lampuria, joilla oli GPS-panta käytössään. Laitumien koosta tai sijainnista riippuen suden oleskelu laidunalueella selvisi vasta vahingon satuttua, joten varsinaista suojaa pedoilta ei pannan avulla koettu saavan. Kuolleet yksilöt löytyivät maastosta kyllä GPS-paikantimen avulla nopeammin ja tietoisuus petohyökkäyksestä tavoitti lampurit nopeammin.

Pannan lisäksi SusiLifen kokeilussa on ollut erilaisia ääni- ja valokarkotteita, ilmanpaineella toimivia ihmisen muotoisia ”scare maneja” sekä akkukäyttöisiä valvontakameroita. Valo- ja äänikarkotteiden heikkoutena oli se, että pedot näyttivät ajan saatossa tottuvan niihin. Kyselyyn vastanneista lampureista noin kymmenellä prosentilla oli käytössään joko riistakamera tai valvontakamera muiden suojausmenetelmien ohella.

6.3 Sähkö- ja petoaidat

Sähköaidalla rajataan lampaille ja muille kotieläimille sopivan kokoinen laidunalue. Sähköaitausten historia ulottuu Suomessa jo 1940-luvulle ja se on ollut yksi käytetyimmistä suojausmenetelmistä siitä asti. Tolppien väliin laitettu sähkölanka antaa eläimelle pienen sähköiskun, joka tuntuu epämukavalta ja sen myötä pitää eläimet joko laitumen sisä- tai

ulkopuolella. Suurpetojen loitolla pitoon perinteinen sähköaita ei kuitenkaan yksinään riitä, sillä esimerkiksi sudet osaavat hypätä siitä yli tai tarvittaessa kaivautua ali. Lankojen välistä pujahtaminen ei ole sudelle vaativakaan tehtävä. Irtokoirien kohdalla on huomattu, että koirat sietävät pienen sähköiskun, jos laitumella on niille tarpeeksi houkutteleva kohde.

Petoaita on sähköaidasta tehostetumpi suojausmuoto. Petoaita on perinteistä sähköaitaa korkeampi ja siinä kulkee joko viisi tai seitsemän sähkölankaa. Alla oleva kuva havainnollistaa petoaidan järeyden. Sähkövirran jännite vaihtelee noin 7–10 kilovoltin välillä ja sen voimakkuus on säädelty EU-säännöksissä. Sudet eivät hypi petoaidasta yli, mutta saattavat kuitenkin kaivautua petoaidan ali tai pujahtaa lankojen välistä.

Kuva 2. Lampurin pystyttämä petoaita. Ohjeistus aidan tekoon saatiin Riistakeskuksesta.

Pelotevaikutusta voi lisätä hajusteilla tai tuulessa heiluvilla lipuilla. Kuvaaja Teemu Kuokkanen, 29.5.2019, Nurmes.

Tutkimusten mukaan petoaitojen on todettu vähentävän merkittävästi petovahinkojen määrää. Aidan tulee olla oikeaoppisesti hoidettu ja pystytetty, jotta suurpedot pysyvät sen ulkopuolella. Suomen riistakeskus myöntää avustusta petoaitatarvikkeisiin. Tarvikkeista tehdään maksuton viiden vuoden vuokrasopimus hakijan ja Suomen riistakeskuksen kesken. Hakija huolehtii aidan pystytyksestä ja huollosta. Kun vuokrasopimus päättyy aitamateriaalit siirtyvät hakijan omistukseen. (Riistakeskus, 2023)

Petoaidan pystytys on usein työläs projekti. Aita on järeämpi ja se pystytetään maaston muotoja mukaillen, hankaliinkin paikkoihin. Petoaidan pystytykseen on mahdollista saada talkooapua, muun muassa WWF ja Luonto-liiton susiryhmä ovat keränneet talkooväen ja tarjonneet apuaan lampureille. (Silvonen, 2022)

6.4 Petovahinkokorvaukset

Maa- ja metsätalousministeriön ylläpitämästä Riistavahinkorekisteristä selviää, että vuosina 2015–2019 tapahtui 139 lampaisiin kohdistuvaa susihyökkäystä. On huomioitava, että tässä on vain ilmoitetut ja rekisteröidyt tapaukset. Kuolleita lampaita oli tuolla ajanjaksolla 656 kappaletta ja yhteenlaskettu petovahinkokorvaussumma oli 229 921 euroa. Keskimäärin susi oli tappanut 4,7 lammasta tapausta kohden, vaihteluväli tässä oli 1–27 lammasta. Keskimääräinen korvaussumma tilalle oli 1654 euroa, vaihteluväli 105 eurosta 9482 euroon. (Kujala, 2020)

Petovahinko korvataan, jos vahingon tai vahinkojen yhteenlaskettu summa kalenterivuotta kohden on yli 170 euroa. Esimerkkinä vuodelta 2020 korvaussummat: alle vuoden ikäisen teuraskaritsan käypä arvo on 153 euroa, kun taas yli vuoden ikäisen siitosuhen arvo on 431 euroa. Alle vuoden ikäisen siitoskaritsan käyväksi arvoksi on asetettu 363 euroa. (Lohva, 2020)

Kun petovahinko on tapahtunut, lampurin tulee tehdä siitä ilmoitus viipymättä. Maaseutuelinkeinoviranomainen suorittaa maastotarkastuksen ja toteaa vahingon. Jos vahinko todetaan suurpedon aiheuttamaksi, siitä voidaan tehdä Vipu-palvelussa korvaushakemus. Korvaussumma on monelle lampurille laiha lohtu kaikesta stressistä, murheesta, ylimääräisestä työstä ja menetetyistä eläimistä. Ja lopulta kuitenkin mikään rahasumma ei korvaa menetettyjä geenejä, pahimmillaan vuosien jalostustyö pyyhkiytyy pois kuolleiden lampaiden myötä. (Mustonen, 2023)

Petovahinkokorvaus ei ota huomioon eläimen jalostusarvoa. Se ei myöskään huomioi esimerkiksi uhen odotusarvoa, eli sitä kuinka monta karitsaa se voisi vielä tuottaa elämänsä aikana. Tiineiden eläinten kohdallakin korvataan vain uuhi, ei syntymätöntä karitsaa tai

karitsoja. Pelko tulevasta on monella lampurilla mielen päällä. Esimerkiksi harvinaisen alkuperäisrotumme kainuunharmaksen eteen on tehty vuosia jo säilytystyötä. Pahimmillaan yksikin petovahinko voi tuhota koko rodun tulevaisuuden, sillä rodun eläviä yksilöitä, alkioita tai spermaa ei saa ulkomailta. (Sivonen, 2021)

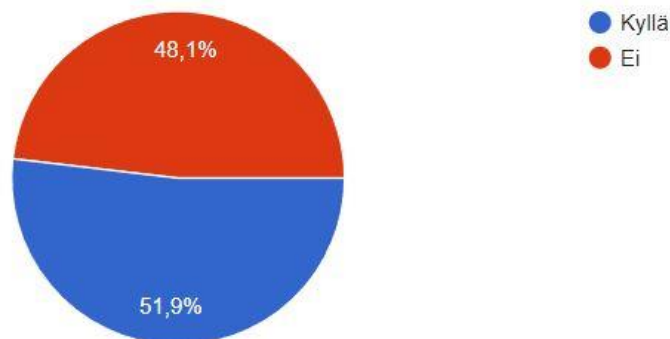
7 Lampureiden jaksaminen

Vaikuttaako petovahingot lampureiden jaksamiseen? Kyselylomakkeelle vastanneet lampurit jakautuivat tämän kysymyksen kohdalla kahteen lähes samankokoiseen ryhmään: hieman yli puolet vastasivat, että petovahingoilla on vaikutusta tulevaisuuden suunnitelmiin lampurina. Alla olevasta kuvasta näkee kyselyyn vastanneiden lampureiden jakautuman.

Kuva 3. Petovahinkojen vaikutus lampureiden jaksamiseen. Kuvakaappaus Google forms -kyselystä.

Vaikuttavatko petovahingot jaksamiseesi ja tulevaisuuden suunnitelmiisi lampurina?

81 vastausta

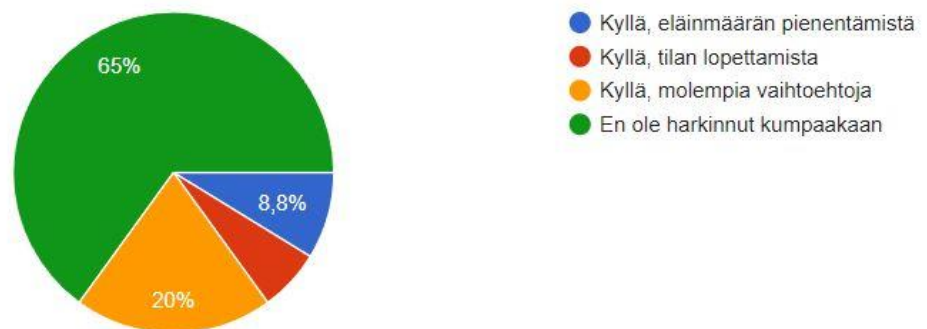
Lampureille esitettiin sama kysymys suullisesti haastattelujen lomassa ja vastaus oli hyvin samankaltainen jokaisella: kyllä vaikuttaa. Vain yksi vastasi, etteivät suurpedot aiheuta stressiä lainkaan ja että petovahingoilla ei ole ollut vaikutusta tilan toimintaan, kaksi kertoi murehtivansa lampaidensa puolesta, mutta hyväksyivät silti sattuneet petovahingot ja elon luonnon kanssa rinnakkain. He myös tiedostivat mahdolliset tulevat petohyökkäykset.

Suurin osa lampureista koki suurta painetta joko taloudellisesti tai henkisesti ja vastanneista noin 35 % oli harkinnut joko tilan lopettamista tai eläinmäärän pienentämistä tai jopa molempia vaihtoehtoja. Oman jaksamisen lisäksi moni murehti myös kollegan, perheenjäsenen tai ystävänsä jaksamista. Moni jätti petojen vuoksi laidunlohkoja laiduntamatta ja osa oli ottanut lainaa erilaisiin suojausmenetelmiin. Yksi lampuri kertoi vähentäneensä pikkuhiljaa lampaiden määrää ja siirtyneensä alkutuottajana lihanautoihin. Seuraava kuva havainnollistaa lampureiden ajatuksia tilansa tulevaisuudesta.

Kuva 4. Suomalaisten lammastilojen tulevaisuuden näkymiä. Kuvakaappaus Google forms -kyselystä.

Oletko harkinnut eläinmäärän pienentämistä tai jopa tilan lopettamista petovahinkojen takia?

80 vastausta

"Osa laitumista on jätetty laiduntamatta tänä vuonna alkaneiden toistuvien susihyökkäysten takia. Koko ajan pelko ja stressi lampaiden puolesta. Jos ei lampaiden saalistamiseen innostuneelle sudelle saada tappolupaa, on ilmeisesti ainoa järkevä ratkaisu lopettaa lampaiden pito." (Lampuri, 2023)

"Pedot kuormittavat lammasalan edunvalvojia todella paljon. On henkisesti todella raskasta, kun kollegat uupuvat, mutta edunvalvonnan ponnisteluista huolimatta heitä ei kyetä auttamaan. Pedot saavat jatkaa mellastamistaan ja lampureiden luottamusmiesedunvalvojat kokevat epäonnistuneensa ja olevansa epäsuorasti osavastuussa petovahingoista." (Lampuri, 2023)

”Petovahingon uhka (susi) on tällä alueella suuri. Se rasittaa sekä henkisesti, että työllisesti (aitojen alustojen ajo ja kunnossapito). Henkistä jaksamista kuormittaa myös lampureiden syyllistäminen petovahingon sattuessa.” (Lampuri, 2023)

Laitumien lähistöllä liikkuvat pedot aiheuttavat lisätyötä. Yllättävän moni lampuri siirsi katraansa yöksi sisätiloihin. Lauman siirtäminen vaatii aikaa ja vaivaa, mutta vaikuttaa myös rehun ja polttoaineen kulutukseen sekä villan laatuun. Laidunkauden kuuluisi olla lampurille ja lampaalle vaivattomin ja hyvinvointia edistävin kausi lampaan ”vuosikellon” aikana, mutta lampureilta kuultu viesti kertoi toista tarinaa.

”Olen jo pienentänyt lammasmäärää, tosin en pelkästään petojen vuoksi. Vahingon sattuessa olen ilmoittanut vahingoista petoyhdysmiehelle, poliisille ja maaseutusihteerille. Lampaani nukkuvat nykyään yönsä sisätiloissa, sillä niin stressaavaa laidunkausi on petovaaran vuoksi. Eläinten hyvinvointi heijastuu suoraan lampurin hyvinvointiin ja toisinpäin. Petoaidan lisäksi meillä on käytössä riistakameroita.” (Lampuri, 2023)

”Susilauma oli alueella viime kesänä, ovat vielä tyytyneet hirvien ja kauriiden kaatamiseen. Viime elokuussa pyörivät meidän tilallamme ja naapurissa aivan pihassa, mutta vielä olemme välttyneet vahingoilta. Elokuusta alkaen lampaat siirrettiin koiran avulla yöksi sisälle, tämä on valtaisa työ ja heinää kuluu normaalia enemmän.” (Lampuri, 2023)

”Eläinten siirto pihamme yöaitauksiin on kovin työlästä. Talvella lampaiden jaloittelu on ongelmallista, koska järven ollessa jäässä sudet kulkevat läheltä tilaamme.” (Lampuri, 2023)

Lampurit pelkäävät ja murehtivat tulevaisuudessa tapahtuvia petovahinkoja, sillä suurpetojen kannat ovat kauttaaltaan kasvussa ja pedot ovat käyneet rohkeammiksi. Stressi ja paine ei keskity enää vain laidunkauteen, vaan on monella lampurilla läsnä ympäri vuoden. Sen lisäksi jo sattuneet petovahingot kuormittavat montaa lampuria taloudellisesti, osa vahingonkorvausprosesseista on kestänyt lampureiden kohdalla jopa useampia vuosia.

”Ilvesvahingosta (1 raadeltu karitsa) ilmoitettiin kunnan maataloussihteerille sekä petoyhdyshenkilölle, asian käsittely sujui kaikin puolin hyvin. Irtokoirien aiheuttaman tuhon kohdalla (9 kuollutta, lisäksi muilla puremahaavoja) tehtiin ilmoitukset eläinlääkärille ja

poliisille. Poliisin toiminta oli hyvin hidasta ja vähättelevää. Piti nähdä itse paljon vaivaa, että koirien omistaja saatiin rikosoikeudelliseen vastuuseen. Tapahtuma kuormitti henkisesti kahden vuoden ajan.” (Lampuri, 2023)

”Petovahinkoja tapahtui kaksi vuotta sitten. Sen jälkeen meidän lampaamme on otettu öiksi sisälle koko laidunkauden ajan. Villat ja taljat kärsii, tarvitaan paljon kuiviketta ja onhan siinä toki lisätyötäkin, mutta huoli on kova ja jokainen petohavainto lähiseudulla nostaa pelon päällimmäisenä mieleen. Tilanne ei ole lainkaan kiva!” (Lampuri, 2023)

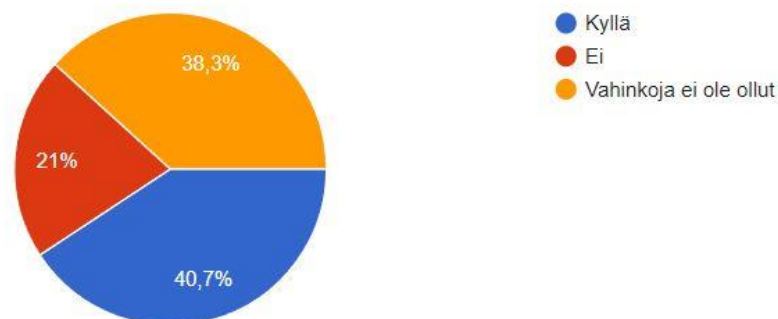
Lisätyötä aiheuttavat myös petovahingoista ilmoittaminen. Irtokoirien tekemistä vahingoista ei käytännössä voi ilmoittaa millekään taholle ja valitettavan usein lampuri joutui maksamaan hyökkäyksistä aiheutuneet kulut itse. Petovahinkojen kohdalla ilmoitusprosessi koettiin hankalaksi ja monimutkaiseksi, varsinkin muuttunut Vipu-palvelu aiheutti monelle lampurille päänvaivaa. He kaipasivat muun muassa ohjeistusta muuttuneisiin ilmoituskäytänteisiin ja helpompaa sekä nopeampaa asiointia. Ilmoitusta tehdessä on muutoinkin jo stressiä, surua ja huolta eläimistä, joten lisää sitä ei toivottu ilmoituskäytänteiden takia. Kuvien ja erilaisten liitteiden lisääminen ilmoitukseen koettiin myös työlääksi. Osa lampureista jätti ilmoittamatta vahingot, alla oleva kuva kertoo jakaumasta.

Kuva 5. Kuvakaappaus Google forms -kyselystä. Kaikkia vahinkoja ei ole rekisteröity.

Oletko ilmoittanut jokaisen vahingon?

81 vastausta

Kopioi

Ilmoituksen teon lisäksi lampurin tulee olla yhteydessä useampaan eri tahoon, kuten poliisiin, eläinlääkäriin, vakuutusyhtiöihin, maaseutusihteriin tai

maaseutuelinkeinoviranomaiseen, petoyhdyshenkilöön ja alueen metsästäjiin. Viranomaiset suorittavat sillä alueella maastotarkastuksen, jossa petovahinko on sattunut ja samalla toteavat ja arvioivat vahingon. Maastotarkastuksesta voidaan periä lampurilta vielä erikseen maksu. Lampurit kertoivat, että petovahingosta ilmoittaminen voi viedä puheluineen, kuvantamisineen ja maastotarkastuksineen helposti useampia päiviä, eläinten lääkitsemisestä ja hoidosta tai aitojen korjauksista puhumattakaan. Monet lampurit kuvaavat talteen työnsä ohella myös suurpetojen jälkiä ja tallentavat valvonta- tai riistakameroista saatua dataa.

”Petovahingosta aiheutunut vaikutus oli etenkin henkinen, tosin taloudellistakin vaikutusta oli. Teimme normaalin petovahinkoilmoituksen maaseutuviranomaiselle ja riistapuolen petoyhdyshenkilölle. Olimme yhteydessä poliisiin karkoituslupaamme liittyen. Huvittavaa on, että meitä kehoitettiin ilmoittamaan jokainen susihavainto 112-numeroon. Tuntui tarpeettomalta kuormittaa hätänumeroa asialla, johon ei ollut apua poliisipartiosta eikä ambulanssista. Meillä vahingot ajoittuvat yhteen kesään -ainakin tähän asti. Tosin irtokoirista on ollut haittaa aiemmin. Kuitenkin susiuhka on nykyään aina päällä, ja olemme miettineet katraan lopettamista. Emme voi petoaidata tai vahtia kaikkia laidunlohkoja, jotka ovat erillään toisistaan ympäri kylää. Kaikista kauimpia ja syrjäisimpiä lohkoja emme edes uskalla tällä hetkellä laiduntaa.” (Lampuri, 2023)

”Tilanne uuvuttaa henkisesti. En ilmoita vahingoista, koska en halua hässäkkää tilalle. Mediamylläkkä ja sosiaalisen median kommentit ovat olleet karua koettavaa ja luettavaa, kaiken muun surun päälle”. (Lampuri, 2023)

8 Lammastilojen tulevaisuus

Suomalainen lammastalous perustuu laidunnukseen ja nurmien hyödyntämiseen. Vuosi vuodelta kasvava petopaine uhkaa osaltaan koko elinkeinoa ja sen tulevaisuutta. Laidunnus kuuluu lampaiden lajityypilliseen käyttäytymiseen ja laidunnusvelvoite sisältyy myös eläinten hyvinvointituen ja luomutuotannon ehtoihin. Laiduntamisen kuuluisi olla lampaille turvallista, mutta olemassa olevista keinoista huolimatta se ei sitä tällä hetkellä ole. Suurpetojen aiheuttamat hyökkäykset ovat olleet noususuuntaiset vuosi vuodelta, ja

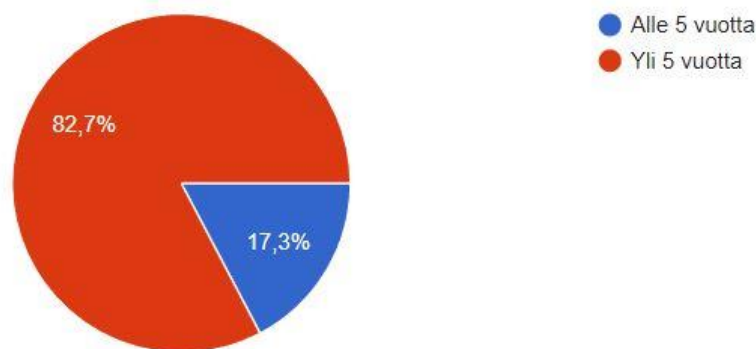
hyökkäyksiä tapahtuu nykyään ympäri vuoden ja jopa valoisaan aikaan. Lampurit ovat vaatineet, että pihapiiriin tai laitumelle tulevat suurpedot saisi karkottaa nopealla ja yksinkertaisella menetelmällä. Lisäksi he ovat vaatineet korvauskäytännön uudistamista. (Jokela, 2022)

Tällä hetkellä ympäri Suomen toimii lampureita, joilla on ollut toimintaa yli viisi vuotta. Uudempiakin lampureita löytyy tuottajien joukosta. Alla oleva kuva havainnollistaa kyselyyn vastanneiden lampureiden työvuosia alalla. Alalle tulijoita ei ole runsaasti.

Kuva 6. Suomalaisten lampureiden työvuosia. Kuvakaappaus Google forms -kyselystä.

Kuinka kauan olet toiminut lampurina?

81 vastausta

Elinkeinon lisäksi laidunnuksen vaarantuminen vaikuttaa suoraan luonnon monimuotoisuuden heikkenemiseen. Se on muun muassa ihmiskunnalle yhtä suuri uhka kuin ilmastonmuutos. Lampaista laidunnetaan Suomessa vesistöjen ja jokirantojen lähetyillä, jolla on ennaltaehkäisevä vaikutus esimerkiksi Itämeren rehevöitymiseen ja ravinnekuormitukseen. Laidunnus ylläpitää uhanalaisia ketoja ja hakamaita, jotka toimivat monien eri hyönteisten, lintujen ja kasvilajien ainoana elinympäristönä. Metsälaidunnus on yksi tärkeimpiä suomalaisen puuston tukimenetelmiä ja luonnon monimuotoisuuden edistämiskeinoja. (Hirvonen, 2023)

Lammastilojen tulevaisuuden näkymiä analysoitiin pylväsdiagrammeiksi. Alla olevaan diagrammiin on jaoteltu alueittain kyselyyn vastanneet tilat, jotka ovat harkinneet joko eläinmäärän pienentämistä tilallaan tai jopa kokonaan tilan lopettamista.

Kuva 7. Tilat jaettiin laajempiin alueisiin, jotta yksittäisiä tiloja ei voisi tunnistaa. Itä-Suomen alueella 7 tilaa oli pohtinut tilansa kokoa tai jatkoa, Länsi-Suomessa tiloja oli 13 vastaavassa tilanteessa, Etelä-Suomen alueella tilamäärä oli 6 ja Lapissa 2.

Osa kyselyyn vastanneista tiloista kertoi petovahinkojen kyllä vaikuttavan tulevaisuuden suunnitelmiin, mutta he eivät olleet vielä harkinneet tai päätyneet eläinmäärän pienentämiseen tai tilan lopettamiseen. Alla oleva diagrammi kertoo samoihin alueisiin jaettujen tilojen vastauksia. Näiden kahden taulukoinnin perusteella voisi ajatella, että itä-suomalaiset lammastilat ovat sinnikkäämpiä jatkamaan ja näkevät tiloillaan vielä tulevaisuutta, verrattuna esimerkiksi Länsi-Suomessa sijaitseviin tiloihin. Toki suoraa johtopäätöstä näistä tuloksista ei voi vielä tehdä.

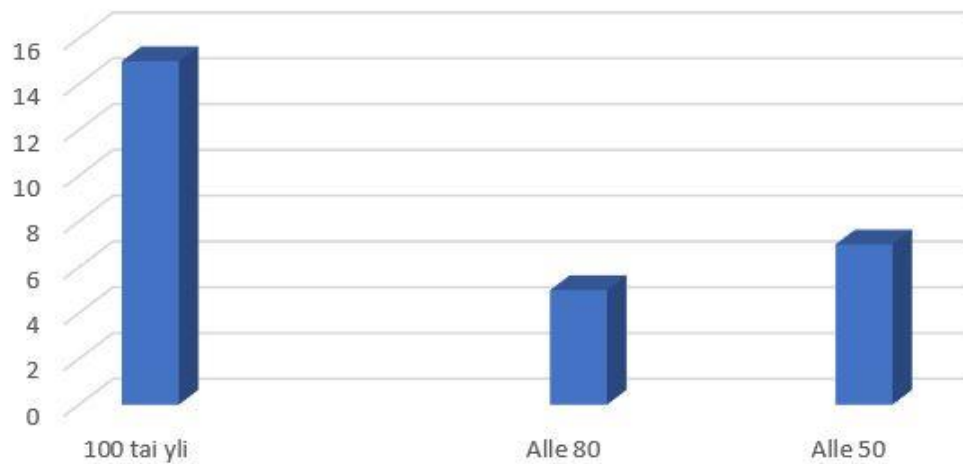
Kuva 8. Nämä tilat kertoivat petovahinkojen vaikuttavan tulevaisuuden suunnitelmiin, mutta millä tavoin, se oli vielä epävarmaa. Itä-Suomessa tulevaisuuden suunnitelmat olivat auki yhdellätoista tilalla, Länsi-Suomessa luku oli 16. Etelä-Suomessa neljätöistä tilaa pohti tulevaisuuttaan ja Lapissa yksi.

Lopuksi oli hyvä verrata vielä erikokoisten tilojen tulevaisuuden näkymiä. Ovatko esimerkiksi pienet tilat sinnikkäämpiä jatkamaan lammastaloudessa, verrattuna suurempiin tiloihin? Seuraavalla sivulla oleva diagrammi kuvaa edellisten diagrammien tilakokoja.

Kuva 9. Suuremmat tilat olivat harkinneet eläinmäärän pienentämistä tai tilan lopettamista enemmän, kuin pienemmät tilat. Toiseksi eniten tilansa tulevaisuutta olivat pohtineet ne tilat, joilla oli alle 30 eläintä. Vähiten tulevaisuuden tilannetta olivat pohtineet ne tilat, joilla eläinmäärä on yli viisikymmentä, mutta alle kahdeksankymmentä.

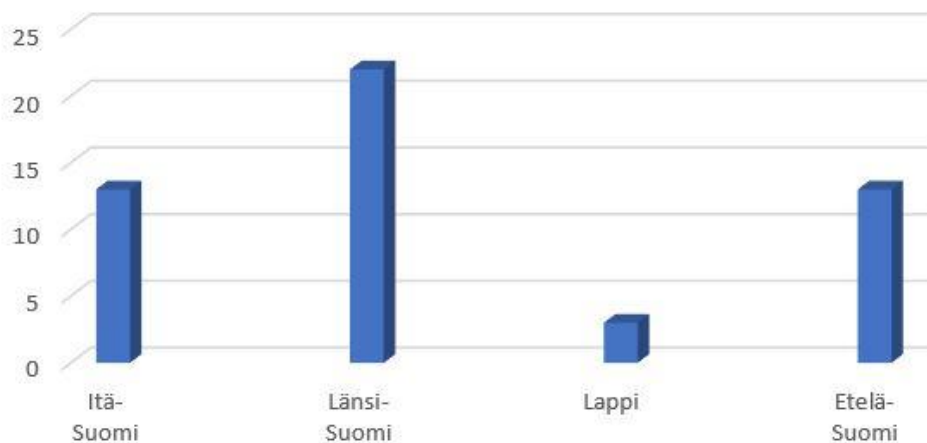
Tilakoot, jotka ovat harkinneet eläinmäärän pienentämistä tai tilan lopettamista

Kyselystä kävi ilmi, että Suomesta löytyy vielä niitäkin lammastiloja, joiden tulevaisuuteen petovahingot eivät ole vaikuttaneet. Tällaisia tilallisia oli 39 kappaletta ja alla olevasta diagrammista voimme tarkastella heidän jakautuneisuuttaan samalla aluejaolla.

Kuva 10. Kysymykseen ”vaikuttavatko petovahingot jaksamiseksi ja tulevaisuuden suunnitelmiisi lampurina?” vastasi yhteensä 81 lampuria. Näistä 51,9 % kertoi vahinkojen vaikuttavan ja 48,1 % vastasi, että ne eivät vaikuta. Tässä taulukossa alueittain ne tilat, joiden tulevaisuutta ei ole tarvinnut vielä pohtia tai eläinmäärää pienentää.

Ne tilat, joiden tulevaisuuteen petovahingot eivät vaikuta

Vastausten perusteella Länsi-Suomen alueelta löytyy 22 tilaa, joiden tulevaisuuden suunnitelmia ei ole tarvinnut punnita uudelleen. Itä- ja Etelä-Suomessa vastaava luku on molemmissa 13 ja Lapissa kolme. Näiden tilakoot jakautuivat seuraavasti: Yli sadan lampaan tiloja oli 29, alle 80:n lampaan tiloja oli kolme ja alle 50:n lampaan tiloja oli 19.

Nopeasti laskettuna petovahingot vaikuttavat noin 35 %:n lampureista ja heidän lammastilojensa tulevaisuuteen. Vastaavasti petovahingot eivät vaikuta noin 18 %:n lampureista ja heidän tilojensa tulevaisuuteen. Uusia alalle tulevia lampureita ei tässä kyselyssä kartoitettu.

Täysin suoria johtopäätöksiä tämän kyselyn perusteella ei voida silti tehdä. Kyselyyn saattoi vastata valtaosaksi ne lampurit, jotka ovat petovahinkojen, taloustilanteen tai jonkin muun syyn takia pohtineet lammastilansa kohtaloa. Jos puolestaan vastaamatta jättivät he, joilla ei ole tulevaisuuden kanssa murheita, lopputulos on hieman vinoutunut. Kysymyksiin ristikkäin vastaaminen vinouttaa myös lopputulemaa. On toki huomioitava, että vastausprosentti kyselyyn oli korkea. Huomattava määrä suomalaisista lampureista otti osaa kyselyyn.

9 Tulosten tarkastelua kyselyn pohjalta

Kyselystä tullutta dataa lähdettiin analysoimaan ”jäävuori”-menetelmää käyttäen. Tässä metodissa dataa kategorisoitiin kolmelle eri tasolle: näkyvillä olevat asiat, niiden taustasyyt ja aiheuttajat sekä viimeisenä mahdolliset juurisyyt.

9.1 Näkyvät asiat tai ongelmat, ”jäävuoren huippu”

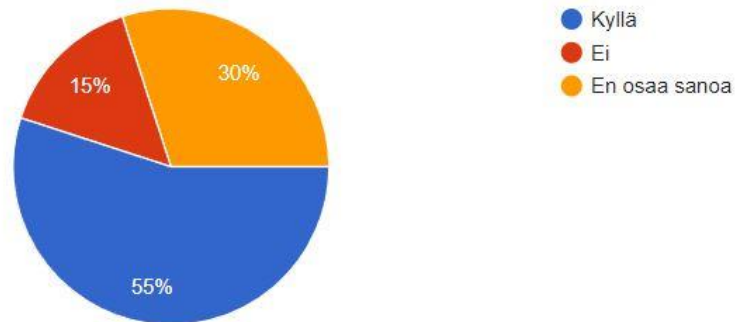
Tähän kategoriaan listattiin ne asiat, joiden tiedettiin altistavan petovahingoille. Näitä ovat muun muassa laidunnus perinnebiotoopeilla tai kansallispuistoissa sekä tilojen sijainti Suomessa ja laitumien sijainti tilakeskuksiin nähden. Tässä on myös vahinkojen aiheuttajat sekä vahinkojen määrän lisääntyminen lammastiloilla, jonka vastausprosenttien jakautumista voi tarkastella alla olevasta kuvasta.

Kuva 11. Kuvakaappaus Google forms -kyselystä. Vahinkojen määrä lammastiloilla on lampureiden mukaan selvästi nousussa.

Ovatko vahingot viime aikoina lisääntyneet lammastiloilla?

Kopioi

80 vastausta

Vahinkojen määrän nousua lampurit arvioivat seuraavasti: ”kyllä” vaihtoehdon valinneista 68 % oli kokenut omalla tilallaan 1–5 vahinkoa. Vastaajista 26 % valitsi vaihtoehdoksi ”kyllä”, vaikka juuri heidän tilallaan vahinkoja ei ollut sattunut. Heistä kuitenkin lähes jokainen tunsi lampurin tai tiesi tilan, jolle vahinkoa oli tapahtunut kerran tai useammin. Loput 6 % vastaajista oli kokenut tilallaan yli 5 vahinkoa.

Vaihtoehdon ”ei” valinneista 81 % oli kokenut tilallaan 1–5 vahinkoa, 13 % ei ollut kokenut yhtään vahinkoa ja 6 % oli kokenut yli 5 vahinkoa.

Vaihtoehdon ”en osaa sanoa” valinneista tiloista 48 % oli kokenut 1–5 vahinkoa, 50 % ei ollut kokenut vahinkoja lainkaan ja 2 % oli kokenut yli 5 vahinkoa.

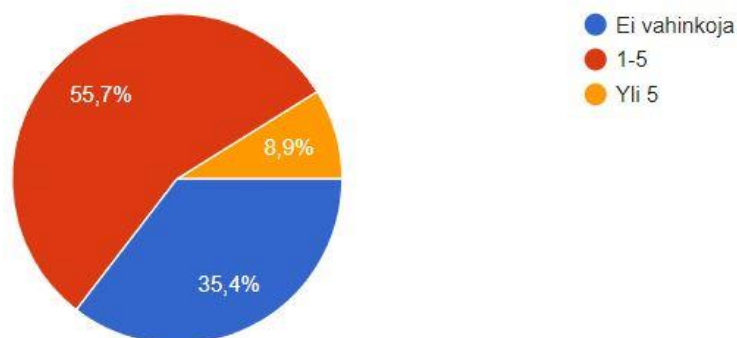
Kyselyn mukaan eniten vahinkoja oli tapahtunut Länsi-Suomessa, toiseksi eniten Itä-Suomessa ja kolmanneksi eniten Etelä-Suomessa. Eniten vahinkoja oli yhdestä viiteen tapausta. Vahinkojen määrän jakautumista voi tarkastella alla olevasta kuvasta.

Kuva 12. Kuvakaappaus Google forms -kyselystä. Tiloille tapahtuneiden vahinkojen määrät. Luvussa on mukana irtokoirien tekemät vahingot.

Vahinkojen määrä. Tähän lasketaan myös irtokoirien tekemät vahingot.

Kopioi

79 vastausta

Kyselyyn vastanneista tiloista 75 % laidunnuttaa lampaitaan joko luonnonlaitumilla tai perinnebiotoopeilla ja tiloista 55,6 % kertoi laitumien sijaitsevan kauempana itse tilasta. Tarkastellessa sattuneiden vahinkojen määrää tulee huomioida laitumien sijainti. Kyselyyn vastasi 36 sellaista tilaa, joiden laitumet sijaitsivat lähellä tilakeskusta. Näistä 24:llä oli tapahtunut petovahinko ja 12 tilaa oli säästynyt vahingoilta. Näin ollen lähellä tilakeskusta olevat laitumet altistuivat petovahingoille noin 67-prosenttisesti. Kyselyyn vastasi myös 45 sellaista tilaa, joiden laitumet sijaitsivat kauempana tilakeskuksesta. Niistä 32:lla oli sattunut petovahinko ja 13 oli säästynyt vahingoilta. Näin ollen kauempana tilakeskuksesta sijaitsevat laitumet altistuivat petovahingoille noin 71-prosenttisesti. Laitumien sijainnilla ei siis ole juurikaan merkitystä petovahingoille altistumisen suhteen (liite 7).

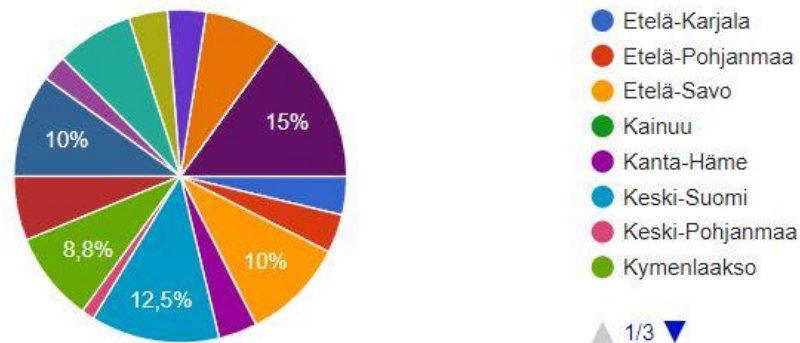
Ne tilat, joilla vahinkoja oli sattunut yhdestä viiteen, laidunnuttivat lampaitaan 90-prosenttisesti perinnebiotoopeilla tai luonnonlaitumilla. Ja ne tilat, joilla ei ole sattunut vahinkoja lainkaan laidunnuttivat lampaitaan 52-prosenttisesti luonnonlaitumilla. Nämä luvut kertovat melko selkeästi, että perinnebiotooppien laidunnuttaminen altistaa lampaat useammin erilaisille vahingoille. Tulosten tarkastelussa huomioitiin myös lammastilojen sijainnit, joiden hajautumista Suomessa voi tarkastella alla olevasta kuvasta.

Kuva 13. Kuvakaappaus Google forms -kyselystä, kyselyyn vastasivat lampurit ympäri Suomen.

Tilan sijainti

80 vastausta

Kopioi

Kyselyyn vastanneista tiloista 15 % sijaitsi Varsinais-Suomen alueella ja 12,5 % Keski-Suomessa. Saman verran vastauksia (10 %) saatiin Etelä-Savosta ja Pirkanmaalta sekä 8,8 % vastanneista sijaitsi Kymenlaaksossa. Loput prosenttiluvut ja vastanneet tilat jakautuvat seuraavasti: Pohjois-Karjala 7,5 %, Uusimaa 7,5 %, Lappi 6,3 %, Etelä-Karjala 3,8 %, Kanta-Häme 3,8 %, Päijät-Häme 3,7 %, Pohjois-Savo 3,7 %, Etelä-Pohjanmaa 2,9 %, Pohjanmaa 2,5 %, Keski-Pohjanmaa 1 % ja Pohjois-Pohjanmaa 1 %. Kainuusta ei tullut vastauksia lainkaan.

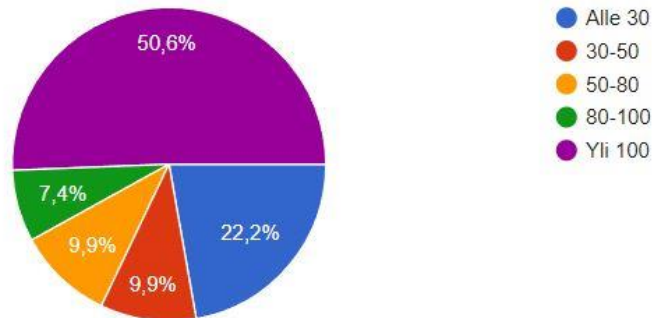
Tilojen eläinmäärä vaihteli. Eläinmäärällä ei ollut tämän kyselyn perusteella suoranaista vaikutusta sattuneiden vahinkojen määrään. Saman verran vahinkoja oli tapahtunut niin pienemmille kuin yli sadan lampaan tiloillekin. Vahingoilta oli myös säästynyt sekä suuria että pieniä tiloja. Ainoa selkeä poikkeus oli yli viisi vahinkoa kärsineet tilat: näistä vastaajista 98 % omisti yli 100 lammasta ja vastanneista loput 2 % omisti alle 30 lammasta. Seuraavasta kuvasta näkee kyselyyn vastanneiden tilojen suuruuden.

Kuva 14. Kuvakaappaus Google forms -kyselystä. Valtaosalla kyselyyn vastanneista tiloista on yli 100 lammasta. Eri ikäisiä eläimiä ei ryhmitelty kyselyssä erilleen.

Tilan eläinmäärä. Laske mukaan uuhet, pässit ja karitsat.
Suuntaa antava lukumäärä riittää.

81 vastausta

9.2 Mahdolliset taustasyt

Kun altistavat ja selkeät asiat oli nostettu esiin, siirryttiin datan analysoinnissa seuraavalle tasolle. Kyseisessä metodissa se tarkoittaa vertauskuvainnollisesti ”vedenpinnan alapuolelle” menemistä ja vie datan analysoinnissa kysymykseen: *mikä tai mitkä asiat mahdollisesti johtavat tapahtuneisiin asioihin?* Miksi eläimiä altistetaan petovahingoille?

Edellisessä osiossa ilmeni jo se seikka, että perinnebiotooppien ja luonnonlaitumien laidunnuttaminen vie lampaat usein kauemmas tilakeskuksesta ja se altistaa lampaat todennäköisemmin erilaisille vahingoille. Suurin osa perinnemaisemistamme sijaitsee kasvaneen susikannan alueella. Lampureiden työvuosilla ei ollut juurikaan merkitystä vahinkojen määrään. Sekä uudemmat että jo pidempään alalla olleet olivat kokeneet vahinkoja yhtä lailla. Vahingoilta oli myös säästyneet molemmat tahot.

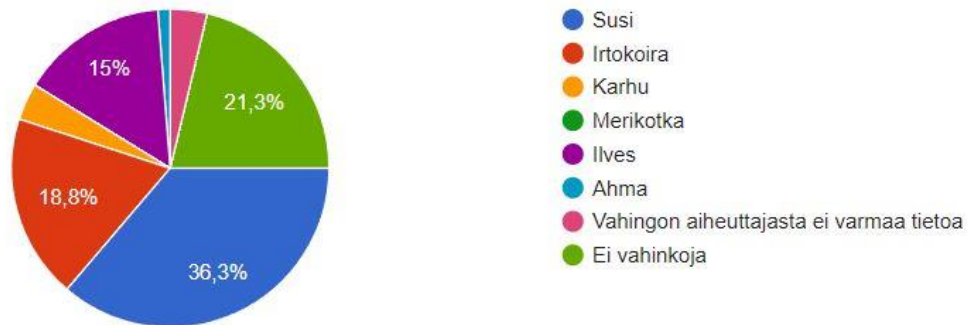
Syy lisääntyneisiin petovahinkoihin on varmasti moninainen ja ainoa altistava tekijä ei ole laitumien sijainti. Alla olevasta kuvasta voi tarkastella vahingon aiheuttajien jakautumisen.

Kuva 15. Kuvakaappaus Google forms -kyselystä. Vahingon aiheuttajista yleisin oli susi tai irtokoiria.

Mikä eläin oli vahingon aiheuttajana?

Kopioi

80 vastausta

Kyselylomakkeessa oli tämän kyselyn kohdalla monivalintamahdollisuudesta huolimatta puutteita. Kyselyyn vastatessa lomake antoi valita vain yhden vaihtoehdon, vaikka lampuri olisi kokenutkin vahinkoja useamman eri aiheuttajan toimesta. Vastauksia korjattiin jälkikäteen lampureiden antamien kommenttien ja haastattelujen mukaan oikeaksi.

Vastanneiden kohdalla eniten vahinkoja oli aiheuttanut susi, seuraavaksi yleisin aiheuttaja oli irtokoiria ja kolmanneksi yleisin aiheuttaja oli ilves. Tiloista 21,3 % kertoi, ettei heidän tilallaan ole ollut petovahinkoja. Heistä 98 % vastasi kuitenkin tietävänsä tai tuntevansa tilan, joilla on ollut petovahinkoja.

Irtokoirien aiheuttamat syyt menevät yleisimmin koirien omistajien huolimattomuuden tai piittaamattomuuden piikkiin, mutta suden kohdalla asiaa tulee tarkastella eri näkökulmasta. Susikannan tiedetään nousseen tasaisesti ja ympäri Suomen, mutta kanta kuitenkin painottuu tällä hetkellä Länsi-Suomeen. Kyselyyn vastanneista tiloista prosentuaalisesti suurin määrä sijaitsee voimistuneen susikannan alueella.

Luonnonvarakeskus Luke ilmoitti kesäkuussa 2023, että susien yksilömäärä on noussut vuodesta 2022 noin seitsemällä prosentilla ja perhelaumojen määrä on noussut noin 14 %. Perhelaumojen määrä on kasvanut vuodesta 2017 lähtien ja maaliskuussa 2021 se oli suurempi kuin kertaakaan aiemmin vuosijaksolla 1996–2021 (liite 5). Maaliskuussa 2021 noin

57 % reviiireistä sijaitsi läntisessä Suomessa. Läntisen Suomen kannanhoitoalueella vahvimpien susikantojen alueita ovat Varsinais-Suomi ja Etelä-Satakunta sekä Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaa. (Luonnonvarakeskus, 2023)

Jo yksistään susikannan nousu voi selittää petovahinkojen lisääntymisen, mutta susikannan kasvamisen vuoksi lampureita pohditutti myös se ovatko sudet käyneet vuosien mittaan rohkeammiksi. Susien aiheuttamia petovahinkoja sattuu nykyään myös pihapiirin tai rakennusten lähetyvillä ja useammista suojausmenetelmistä huolimatta.

Kyselyyn vastanneista 15 % ilmoitti vahingonaiheuttajaksi ilveksen, joka oli prosentuaalisesti kolmanneksi eniten vahinkoja aiheuttava tekijä. Luken uusimman kanta-arvion mukaan koko Suomen ilveskanta on kasvanut vuonna 2022 annetusta arviosta. Ilvesten määrä on selvästi kasvanut useassa osin maata, joko maltillisesti tai hieman reippaammin (Luonnonvarakeskus, 2023). Kyselyyn vastanneista tiloista ilvesvahingot painottuivat Keski- ja Varsinais- Suomeen sekä Kymenlaaksoon.

Tilat, jotka valitsivat tässä kysymyksessä vaihtoehdon ”ei vahinkoja” ovat sijoittuneet ympäri Suomen. Selkeästi painottuvaa aluetta näillä tiloilla ei ollut.

9.3 Pohjimmaisat syyt ja mahdolliset ratkaisut

Viimeisenä vaiheena datan analysoinnissa voidaan siirtyä selkeisiin syihin ja aiheuttajiin. Ensimmäisenä esille tullut vahingoille altistava tekijä oli laitumien ja tilojen sijainti. Lampaiden pidossa laiduntaminen on kuitenkin lampaiden hyvinvoinnin sekä tukipolitiikan takia ainoa järkevä muoto. Laiduntaminen hyödyttää ja tukee myös luontoa sekä montaa muuta kasvi- ja eläinlajia, joten laiduntamisen lopettaminen ei ole mahdollinen tai millään muotoa kestävä ratkaisu. Perinnebiotooppien laiduntaminen on myös kulttuurillisesti arvokasta ja tuo lammastalouteen ja lampurin työhön paljon lisäarvoa sekä mielekkyyttä.

Laiduntaminen tulisi mahdollistaa lampaille turvallisesti muilla keinoin. Nykyiset suojausmenetelmäkään eivät suojaa lampaita täydellisesti tai ovat hankinta- ja ylläpitokustannuksiltaan kalliita. Olisiko mahdollista kehitellä uutta menetelmää tai tehostaa

jo olemassa olevia jollakin tavoin? Olisiko mahdollista tukea lampureita esimerkiksi laumanvartijakoirien hankinnassa sekä ylläpidossa tai kehittää laamojen käyttöä yleisemmäksi tavaksi?

Suojaustason nostolle on selkeä tarve. Osa maastolaitumista on maastoltaan haastava aidattava, joten huolellinen suunnittelu ja ongelmakohtien erityinen huomioiminen on tarpeellista. Olisiko suunnitteluun ja maaston kartoittamiseen mahdollista saada tukea ja apua aiempaa enemmän?

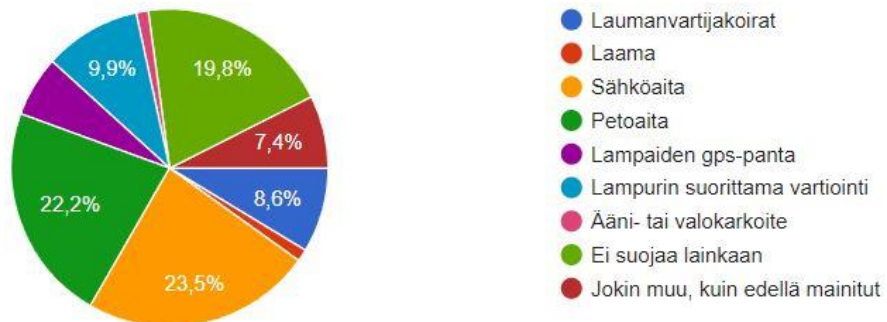
Yksi keskusteluissa herännyt kysymys oli myös sähkö- ja petoaidoissa kulkeva jännite: onko se tarpeeksi voimakas pitämään pedot poissa laitumelta? Tällä hetkellä näyttää siltä, että esimerkiksi sudet ja irtokoirat ovat valmiita ottamaan vastaan pienet sähköiskut, jos palkintona on lammas laitumen sisäpuolella. Alla oleva kuva havainnollistaa eri suojausmenetelmien käyttöä.

Kuva 16. Kuvakaappaus Google forms -kyselystä. Käytössä olevat suojausmenetelmät.

Onko tilallasi jonkinlainen suoja petoja vastaan? Jos on, valitse sopivin alta.

 Kopioi

81 vastausta

Yhtenä syynä ja mahdollistajana petovahingoille voidaan ajatella suojausmenetelmiä tai niiden puutetta. Suojausmenetelmistä käytetyin oli kyselyn perusteella perinteinen sähkölanka. Toiseksi yleisin oli petoaita ja kolmanneksi yleisin oli lampurin itsensä suorittama vartiointi. Hieman vajaa 20 % tiloista ilmoitti, ettei heillä ole suojaa käytössä lainkaan. Sähköaitaa käyttävistä tiloista kolme oli säästynyt petovahingoilta ja neljätolista oli kärsinyt petovahingoista. Petoaitaa käyttävistä tiloista viisi oli säästynyt vahingoilta ja yksitoista oli kärsinyt vahinkoja. Lampureiden suorittamissa vartioinneissa jokaisella tilalla oli tapahtunut

vahinko. Ne tilat ja laitumet, joilla suojausmenetelmänä käytettiin laumanvartijakoiria, olivat säästyneet petovahingoilta täysin. Tiloista, jotka eivät käyttäneet minkäänlaista suojaa, vahinkoja oli sattunut seitsemälle tilalle ja yhdeksän oli säästynyt vahingoilta. Tilat sijaitsivat ympäri Suomen.

Näiden tulosten valossa ainoa täysin suojannut menetelmä oli laumanvartijakoirat. Muiden menetelmien kohdalla vahinkoja oli sattunut ja useamman menetelmän yhdistelmätkään eivät olleet suojanneet lompaita kaikilta hyökkäyksiltä.

”Suojausmenetelmät tuntuu olevan nykyään aivan turhia ja todella kalliita. Kaikennäköiset laamat ja lippusiimat, laumanvartijoiden syöttämisestä ja ylläpidosta puhumattakaan. Susikannan rajoittaminen ja pihoihin tulevien petojen välitön poisto olisi ainoa järkevä ja taloudellinen keino. Minua surettaa susien repimät ja raatelemat eläimet. Hulluinta tässä on se, että lampuri menettää tuet, jos ei vie lompaitaan susialueelle laiduntamaan.” (Lampuri, 2023)

Kolmantena esille nousseena asiana oli susi- ja ilveskannan nousu. Lisäksi kannat olivat varsinkin susien kohdalla painottuneet tietyille alueille ja näillä alueilla vahinkojen määrä oli muita alueita korkeampi. Tällä alueella sijaitsevien lammastilojen tulevaisuuden suunnitelmat olivat myös eniten vaakalaudalla tai tilan toimintaa oli pohdittu uudelleen. Olisiko tähän yhtenä ratkaisuna petopolitiikan muutos? Motivoisiko se tiloja jatkamaan? Olisiko luontodirektiiviä syytä tarkastella uudelleen tai voisiko suden siirtää luontodirektiivin liitteestä neljä kokonaan liitteeseen viisi? Tämä tarkoittaisi sitä, että susikantaa ei pidettäisi enää tiukasti suojeltuna, vaan sitä voitaisiin helpommin säädellä metsästyksellä, etenkin niillä alueilla, jossa kotieläintuotannon osuus on merkittävä.

Voimme toki myös pohtia, tulisiko meidän ottaa mallia Ruotsista. Ruotsissa on mahdollista karkottaa välittömästi ihmistä tai kotieläintä uhkaava peto. Petoa täytyy ensin säikäyttää tai muutoin karkottaa, mutta jos karkotus ei onnistu, saa pedon ampua ilman etukäteislupaa. Vuosittain Ruotsissa ammutaan 5–10 sutta ja susien ihmisarkuutta on onnistuttu pitämään siellä paremmin yllä. (Jokela, 2022)

”Vahinkoa ei ole vielä käynyt, mutta susi kävi keskellä päivää pihassa. Onneksi se pelästyi jotakin ennen kuin löysi lampaat. Valvontakamera tallensi vierailun.” (Lampuri, 2023)

Suomessa petojen poistoon on tällä hetkellä mahdollista saada jahtilupa, mutta luvan saaminen vie aikaa ja siitä ei tilanteen sattuessa ole juurikaan hyötyä. Lisäksi moni lampuri vastusti susien tai muiden petoeläinten tappamista, vaikka olivatkin itse kokeneet mittaviakin vahinkoja. Vaikka Ruotsin malli otettaisiinkin Suomessa käyttöön, hyödyntäisivätkö alkutuottajat sitä kuitenkaan?

Vahinkoja tarkkaillaessa avainasemaan nousee niiden ennaltaehkäisy. Tällä hetkellä ennaltaehkäisevät toimet ovat hyvin pitkälti erilaisten suojausmenetelmien varassa. Mutta kuten aiemmin jo kävi ilmi, yksittäiset suojausmenetelmät tai useamman yhdistelmät eivät ole aina täydellisesti suojaavia. Tällä hetkellä ainut täysin suojannut menetelmä oli laumanvartijakoirat, mutta niiden hankinta ja ylläpito sekä kouluttaminen tulee lampurille kalliiksi. Lisäksi on paljon sellaisia alueita, joille laumanvartijoita ei voi sijoittaa lampaiden turvaksi, kuten esimerkiksi kansallispuiston alueet tai muutoin hyvin kaukana tilasta sijaitsevat perinnebiotoopit.

”Meidän tilallamme laumavartijakoiria pitäisi olla vähintään 4 pedoilta suojautumiseksi. Se on hankintana ja ylläpidoiltaan melko kallista ja meille mahdotonta.” (Lampuri, 2023)

Suojamenetelmien ennaltaehkäisyä kehitetään yhdessä SusiLifen kanssa. Petoaitoja ja niiden parantamista kokeillaan muun muassa tukevimmilla aitatolpilla. Petoaitojen kunnossapitoon ja huoltoon haetaan myös erilaisia ratkaisuja. Riista- ja valvontakameroiden huonot puolet on kartoitettu ja niitä pyritään kehittämään ja parantamaan.

Irtokoirien tekemiin vahinkoihin on vaikeaa vaikuttaa yksittäisen lampurin voimin. Lisäämällä koiran omistajien tietoisuutta erilaisin tempauksin ja koiravahinkojen korvauskäytänteiden muuttaminen voisivat olla keinoja näiden vahinkojen ehkäisyyn tai taloudellisen tappion välttämiseen. Korvaamisvelvollisuus täytyisi muuttaa lainsäädäntöä muuttamalla. Lisäksi koirahyökkäysten ja susihyökkäysten erottelu toisistaan oli toisinaan haastavaa. Jotta voidaan varmistua siitä, onko vahingon aiheuttajana ollut koira vai susi, tarvitaan vahingon aiheuttajan DNA:ta. Sen kerääminen on kuitenkin toisinaan hyvin vaikeaa jollei jopa

mahdotonta ja tarvitsee sekä osaamista että välineistöä. Alkutuottajia hyödyntäisi aiheeseen koulutettu ja nimetty ryhmä, joka olisi alueellisesti laaja ja kattava.

”Petovahinkojen suurin vaikutus on henkinen kuormitus. Ensin on stressi ja pelko, sitten vahingon tapahtuessa suuri ylimääräinen työkuorma. Myös ennaltaehkäisevät keinot kuormittavat henkisesti, fyysisesti sekä taloudellisesti, Meillä käytössä yllä olevista vaihtoehtoista kaikki muut paitsi laumanvartijakoira.” (Lampuri, 2023)

Jotta kaikki petovahingot tai edes suurin osa niistä saataisiin jatkossa kirjattua ja ilmoitettua, tulisi ilmoituksiin liittyvää byrokratiaa ja prosessia helpottaa. Nykyinen ilmoittamismalli sai lampureilta paljon palautetta ja kehitysideoita.

10 Tekijän pohdintaa

”Henkisesti se on todella raskasta. Olla tietoinen siitä, että se on luultavasti vain ajankysymys ennen kuin sudet hyökkäävät uudestaan.” (Lampuri, 2023)

Edellä oleva kommentti pysäytti minut useammankin kerran työtä kootessani: he ovat kärsineet vahingon kerran, osa heistä toistekin ja nyt he odottavat seuraavaa hyökkäystä. Työtä tehdessä lähipiirini lammastiloista kolme kärsi petovahingoista ja lampureiden tuska oli silminnähtävissä. He eivät menettäneet vain eläimiä, vaan jokainen lammas oli heille myös työtoveri. Erilaiset suojausmenetelmät ovat jo käytössä, osa laitumista sijaitsee aivan rakennusten vieressä ja eläimiä menetettiin kaikesta suojaamisesta huolimatta. Useampi heistä kokoaa lampaansa nykyään yöksi sisätiloihin. Lampaat pysyvät kyllä yöt hengissä, mutta petovahinkoja tapahtuu päivälläkin. Lampaiden lajityypillinen käyttäytyminen, eli laidunnus, oli monella tilalla haastavaa toteuttaa.

”Lampaiden laidunnusta täytyy nykyään rajoittaa. Tarkoittaen siis sitä, että kauimmaisat lohkot jäävät laiduntamatta, koska lauma täytyy tarvittaessa saada lampolaan suojaan. Lähistöllä tapahtuneet petovahingot tai –havainnot säikäyttävät. Toistaiseksi havainnot ovat koskeneet sutta tai ilvestä ja niitä on liikkunut jopa lammaspihaton nurkalla. Vahinkoa ei ole vielä sattunut.” (Lampuri, 2023)

Valtaosa haastatelluista kertoi olevansa uupunut ja huolissaan. Heidän elinkeinonsa oli uhattuna ja moni oli jo kärsinyt taloudellisista tappioista. Osa kertoi, että petoaitatarpeita oli hankala saada tai ne saatiin vasta sitten, kun vahinko oli jo sattunut. Moni oli kokenut myös ahdistelua, epäkohteliasta käytöstä tai jopa uhkaamista sosiaalisen median kautta. Kaiken summana lampurit kärsivät niin henkisestä kuin fyysisestäkin kuormasta. Näiden lisäksi ahdinkoa lisäsi taloudelliset tappiot tai lainataakat.

”Irtokoirahyökkäyksissä lauma on mennyt aina aidoista läpi. Vuorokausien etsintä maastossa on todella raskasta. Hajonneet lammaslaumat kulkevat kauas ja villiintyvät. Samaan aikaan lampurilla on hätä siitä, että onko eläviä, mutta raadeltuja lampaita maastossa.” (Lampuri, 2023)

Suuri osa lampureista hyväksyi luonnonsuojelun ja kannatti perusteltua ja rajattua metsästystä. Luonto on suomalaiselle maataloudelle ja meidän jokaisen elämälle kaiken perusta, tarpeetonta tappamista ja tasapainon vaarantamista tulisi välttää. Mutta työtä tehdessäni mietin, onko suden suojelussa menty jo jonkin tietyn rajan yli? Onko suden nykyinen käyttäytyminen enää normaalia villieläimen käyttäytymistä?

Lampurit eivät ole ainoat, jotka kärsivät susihyökkäyksistä. Susien aiheuttamat koiravahingot ovat lähes kolminkertaistuneet vuodesta 2010 ja se koskee metsästyskoirien lisäksi muitakin harrastuskoiria. Menetetyistä koirista omistajat saavat kyllä korvaukset, mutta rahallinen korvaus ei korvaa lemmikkiä koskaan. Suden aiheuttamia koiravahinkoja korvattiin vuonna 2020 yli 200 000 euron edestä ja korvauksia on maksettu keskimäärin 45 kertaa vuodessa. (Metsästäjä, 2021)

”Syksyn pimetessä mietityttääkin, että uskallanko lähteä iltalenkille metsään vai pysyttelenkö mieluummin rakennusten läheisyydessä?” (Lampuri, 2023)

Suomalainen maatalous ei ole nykypäivänä huipussaan. Lammastalous olisi kohtuullisen helppoa ja eläinten hyvinvointia tukevaa alkutuotantoa, mutta tällä hetkellä sen tulevaisuus näyttää synkältä. Ratkaisuja tulisi miettiä laajasti, mutta kuitenkin nopealla aikataululla. Ratkaisuja tehdessä olisi hyvä kuunnella lampureita ja heidän ajatuksiaan, tulisi myös

huomioida tilanteen kokonaiskuva ja kaikki eri tekijät, luonnon monimuotoisuutta kunnioittaen.

Huomioon täytyy ottaa myös ilmastonmuutos ja. Ennusteiden mukaan ilmastonmuutos voi parantaa suomalaista maataloutta satokauden pidentyessä, mutta lisääntyneet sateet ja kasvitaudit asettavat oman haasteensa viljelylle. Ilmastonmuutos on kuitenkin suuri uhka niin humanitaarisesti kuin biodiversiteetin näkökulmista. Suomi on asettanut tavoitteen olla hiilineutraali yhteiskunta vuoteen 2035 mennessä ja on samaan aikaan sitoutunut pysäyttämään luonnon köyhtymisen. Ja juuri tuohon sitoumukseen lammastalouden tukeminen olisi toimiva ratkaisu – uhanalaiset perinnebiotooppimme ovat riippuvaisia lammastaloudesta. Perinnebiotooppimme vaativat jatkuvaa hoitoa ja niiden hoito on järkevintä toteuttaa karja- ja lammastalouden avulla. Tukipolitiikka tähän on ollut hyvä ja toimiva ja se on tyydyttänyt alkutuottajia, mutta eläinten turvallisuutta tulisi nyt lisätä. (Kontiokorpi, 2020)

EU:n komissiossa on herätty susitilanteeseen ja myös Suomessa maa- ja metsätalousministeri Sari Essayah on kommentoinut tilannetta julkisesti. Hän haluaisi muuttaa EU:n luontodirektiiviä ja siinä olevia susien suojelumääräyksiä nykyajan tarpeita vastaaviksi. Nykyinen direktiivi on ajalta, jolloin EU:ssa oli 12 jäsenmaata. Mutta, kuten aiemmin työssä tuli jo esille, luontodirektiivin muuttaminen tai suden siirtäminen lajiliitteeseen viisi koko Suomen osalta on haasteellinen ja hidas prosessi. Toki EU:hun vaikuttaminen kannattaa aina ja Suomen lisäksi Ruotsi on havahtunut samaan suurpetopolitiikan ongelmaan. (Valtioneuvoston kanslia, 2023)

Yhtä yksittäistä ratkaisua kivuliaaseen tilanteeseen on vaikea keksiä. Esille nousi monta hyvää vaihtoehtoa, mutta mikään niistä ei taida olla täysin aukoton. Mutta jotain tilanteelle on tehtävä, jotta suomalainen alkutuotanto ja maatalous ei kärsisi enempää. Uskon, että eri tahojen välisellä yhteistyöllä saadaan varmasti ratkaisuja keksittyä, jos ote on kehittävä ja kaikkia osapuolia kunnioittava. Korvauskäytänteen uusimisella olisi jo myönteinen vaikutus lammastalouteen, samoin pihapiiriin tai laitumelle eksyvän suurpedon yksinkertaisella poistolla.

Aihe on ollut viime aikoina todella paljon esillä ja paine asioiden muuttamiseksi on kovimmillaan. Suomalaisen luonnon, alkutuottajien ja suomalaisen maatalouden vuoksi toivon, että ratkaisu löytyy pian.

11 Lähdeluettelo

- Alalantela, J. (2021). Petovahinkojen torjunta, laamat lampaiden vartijoina. *Suomen lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu, Lammas ja vuohi*, 6.
- Alamikkotervo, S. (2018). The Courier 2/2018, Skotlannissa kampanja koirien hyökkäyksien vähentämiseksi. *Lammas ja vuohi*, 9.
- Ellis, K. (2023). Laamat lampaiden vartijoina. *Suomen lammasyhdistyksen jäsenlehti, Lammas ja vuohi*, 23.
- ELY-keskukset. (21. 3 2023). Noudettu osoitteesta <https://www.ely-keskus.fi/luonnonsuojelu>
- Fletcher. (2023). *Researchgate.net*. Noudettu osoitteesta https://www.researchgate.net/figure/An-iceberg-metaphor-for-CR-ontology-and-epistemology_fig2_296473615
- Hirsjärvi, S. (2009). Tutki ja kirjoita. Teoksessa *Tutki ja kirjoita* (ss. 83, 84). Hämeenlinna: Tammi.
- Hirvonen, A. (17. 6 2023). MKN. (J. Heikkilä, Haastattelija)
- Huhta, A. (2021). Opas perinnemaisemiin, Niitut, kedot, ahot ja metsälaitumet. Teoksessa A.-P. Huhta, *Opas perinnemaisemiin* (ss. 11, 12, 25, 33, 35, 39, 41, 45, 47, 51, 52, 53, 54, 55). Tallinna: Vastapaino.
- Isokoski, R. (26. 9 2023). *Koulukyytiä odottanut lapsi joutui pelottavaan tilanteeseen Loimaalla – Susi lähestyi*. Noudettu osoitteesta Iltalehti, Alma Media: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/412afccd-ae5-48d6-a9a4-7003cf4a848b>
- Jokela, J. (2022). Lisääntynyt petopaine uhkaa Suomen lammaselinkeinoa. *Lammas ja vuohi, Suomen lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu*, 6, 7.
- Kontiokorpi, A. (2020). Ilmastoviisas lammastalous. *Suomen lammasyhdistyksen jäsenlehti* 4/2020, 7, 8.
- Kotivirta, S. (2018). Laumanvartijat, laumanvartija lampurin avuksi. *Suomen lammasyhdistyksen jäsenlehti, Lammas ja vuohi*, 28, 29, 30, 31.
- Kujala, A. (2020). Susivahingot tilastoissa. *Lammas ja vuohi, Suomen lammasyhdistyksen jäsenlehti*, 16.
- Lampuri. (4. 6 2023). (J. Heikkilä, Haastattelija)

- Lehtonen, K. L. (15. 9 2016). Ohikulkijoiden omenat tappoivat 26 lammasta Tammelassa, omistaja: "Älä syötä toisen eläimelle yhtään mitään, koskaan". *Maaseudun tulevaisuus*.
- Leinonen, P. (2020). *Suomen lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu 4/2020*, 15.
- Leinonen, P. (2020). *Lammas ja vuohi, Suomen lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu*, 5.
- Lohva, N. (2020). Petovahingon sattuessa. *Lammas ja vuohi, Suomen lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu*, 13.
- Luonnonvarakeskus. (4. 5 2023). Noudettu osoitteesta <https://www.luke.fi/fi/seurannat/ilveskannan-seuranta/ilveskanta-on-kasvanut-viime-vuodesta>
- Luonnonvarakeskus. (14. 6 2023). Noudettu osoitteesta <https://www.luke.fi/fi/seurannat/susikannan-seuranta/susikanta-on-kasvanut-hieman>
- Maarit Vainio, H. K. (2001). *Suomen perinnebiotoopit*. Helsinki: Suomen ympäristö.
- Metsähallitus. (2015). Noudettu osoitteesta <https://www.suurpedot.fi/suurpedot-jame/yhteiskunta.html>
- Metsähallitus. (2015). Noudettu osoitteesta <https://www.suurpedot.fi/lajit/susi/ravinto-ja-saalistaminen.html>
- Metsästäjä. (2021). *Metsästäjä*, <https://metsastajalehti.fi/riista/susien-aiheuttamat-koiravahingot/>.
- Mustonen, E. (23. 8 2023). *Sannia ja Akia oli vastassa laitumella silmittömän raaka näky: "Minun ymmärrys loppuu tähän"*. Noudettu osoitteesta Iltalehti, Alma Media: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009799949.html>
- Nurmi, E. (2019). Maisemanhoito menestystekijänä Uudenmaan nauta- ja lammastiloilla. *Lammas ja vuohi*, 7.
- Pehkonen, A. S. (2022). Ympäristö- ja alkuperäisrotusopimukset uudistuvat ensi vuonna. *Lammas ja vuohi (Suomen lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu)*, 12.
- Rautiainen, N. j. (2019). Pedot. Teoksessa R. L. Nieminen Mauri, *Pedot* (ss. 57, 59, 114, 116, 213, 223, 224, 225, 249, 272, 282, 288, 302). Helsinki: Readme.fi.
- Riistakeskus, S. (14. 12 2021). Noudettu osoitteesta <https://riista.fi/kannanhoidollisen-sudenpyynnin-lupahaku-avattu/>

- Riistakeskus, S. (14. 10 2023). Noudettu osoitteesta <https://riista.fi/wp-content/uploads/2018/11/Ohjeita-suurpetoaidan-pystytykseen.pdf>
- Ruokavirasto. (17. 2 2023). *Tuet, maatalous*. Noudettu osoitteesta Sopimusehdot: Maatalousluonnon monimuotoisuuden ja maiseman hoito 2023: <https://www.ruokavirasto.fi/tuet/maatalous/peltotuet/maatalousluonnon-ja-maiseman-hoitosopimus/sopimusehdot-maatalousluonnon-monimuotoisuuden-ja-maiseman-hoito/sopimusehdot-maatalousluonnon-monimuotoisuuden-ja-maiseman-hoito-2023/>
- Sandell, M. (21. 6 2022). Noudettu osoitteesta Suomen susista suurin osa elää Länsi-Suomessa – kannan kasvu pysähtynyt: <https://yle.fi/a/3-12502645>
- Silvonen, P. (29. 9 2022). *PETOAITA NOUSI TALKOOVOIMIN LAMPAIDEN JA SUSIEN VÄLIIN SALOSSA*. Noudettu osoitteesta <https://wwf.fi/uutiset/2022/09/petoaita-nousi-talkoovoimin-lampaiden-ja-susien-valiin-salossa/>
- Simpanen, J. J. (7. 8 2023). *Suomen lammasyhdistys*. Noudettu osoitteesta SLY:n julkilausuma lisääntyneestä petopaineesta 7.8.2023: <https://lammasyhdistys.fi/uncategorized-fi/slyn-petolausunto/>
- Sivonen, J. (2021). Petovahinkojen kerrannaisvaikutukset merkittäviä. *Lammas ja vuohi, Suomen lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu*, 18, 19.
- Tobiasson, K. H. (2016). Omat lampaat, pienlampurin käsikirja. Teoksessa K. H. Tobiasson, *Omat lampaat, pienlampurin käsikirja* (s. 45). EU: Tammi.
- Uutiset, S. (2. 10 2023). *Simula iloitsee susiasetuksen etenemisestä*. Noudettu osoitteesta <https://www.suomenuutiset.fi/simula-iloitsee-susiasetuksen-etenemisesta-kaikki-keinot-kayttoon-jotta-metsastys-helpottuu-ja-susiongelmia-voidaan-ennaltaehkaista/>
- Valtioneuvoston kanslia, V. (21. 12 2023). Noudettu osoitteesta <https://vnk.fi/-/1410837/ministeri-essayah-komission-ehdotus-suden-suojelu-aseman-alentamisesta-antaa-pontta-jatkaa-eu-vaikuttamista-ja-kansallisia-toimia-suurpetopolitiikassa>
- Ympäristöhallinto. (2. 3 2022). *Luontodirektiivi*. Noudettu osoitteesta <https://www.ymparisto.fi/fi/luonto-vesistot-ja-meri/luonnon-monimuotoisuus/lajien-monimuotoisuus/luontodirektiivin-lajit>

12 Liitteet

Liite 1. Karttakuva lammastiloista, joille kysely lähetettiin. Kuva noudettu osoitteesta

<https://lammasyhdistys.fi/kuluttajalle/suoramyyntitilat/>

Liite 2: Kuva 1. Suomen lammasyhdistyksen kotisivuilta kuvakaapattu ilmoitus. Tekstin ilmoitukseen on laatinut Jenna Heikkilä toukokuussa 2023. Ilmoitus julkaistu SLY:n kotisivuilla 1.6.2023.

Kysely lampaiden petovahingoista laidunkaudella

HAMKIn opiskelijat toteuttavat tutkimuksen petovahingoista lammastaloudessa ja kartoittavat niiden vaikutusta suomalaisen lammastalouteen ja lampureiden jaksamiseen. Tutkimusta tehdään yhteistyössä Suomen Lammasyhdistyksen kanssa.

Kyselyn vastaamiseen menee aikaa noin 10 minuuttia. Toivoisimme mahdollisimman monelta lampurilta vastausta, jotta tutkimuksesta tulee kattava. Vastaaminen on täysin anonyymia ja luottamuksellista. Kyselyssä ei kysytä vastaajan henkilötietoja, emmekä kerää henkilökisteriä. Kyselyn tulokset tulevat myöhemmin nähtäville Suomen Lammasyhdistyksen sivuille ja kyselystä tehdään myös opinnäytetyö, joka julkaistaan loppuvuodesta 2023 lampureille luettavaksi.

Kyselyyn voi vastata heinäkuun loppuun asti, vastaamattomiin kyselyihin tulee myöhemmin muistutusviesti. Halutessasi voit jättää kyselyyn yhteystietosi, jotta voimme olla sinuun yhteydessä kesän jälkeen. Voit myös lähettää halutessasi meille sähköpostia. Haastattelemme halukkaita lampureita henkilökohtaisesti tarkemmin ja saamme sitä kautta arvokasta tietoa lampureiden jaksamisesta ja luonnon eläinten rinnakkaiselosta lampaiden kanssa.

Pääset vastaamaan kyselyyn tästä linkistä: [Petovahingot lampaiden laidunkaudella \(google.com\)](https://www.google.com)

Yhteistyöstä kiittäen: Jenna, Anniina, Sanni ja Eeva-Kaarina

Ja linkki tässä: [Petovahingot lampaiden laidunkaudella \(google.com\)](https://www.google.com)

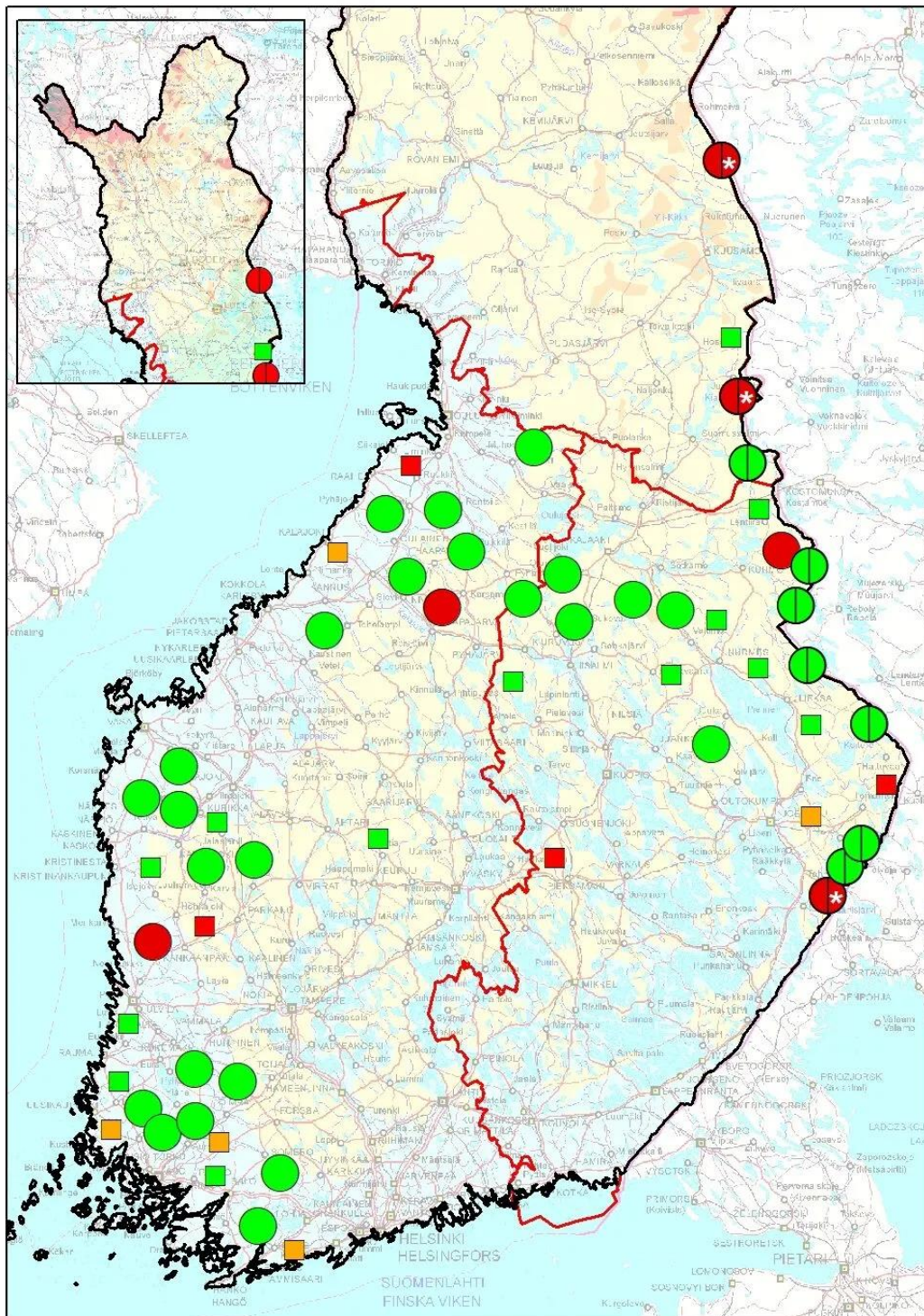
Liite 3. Suomen lammasyhdistyksen logo.

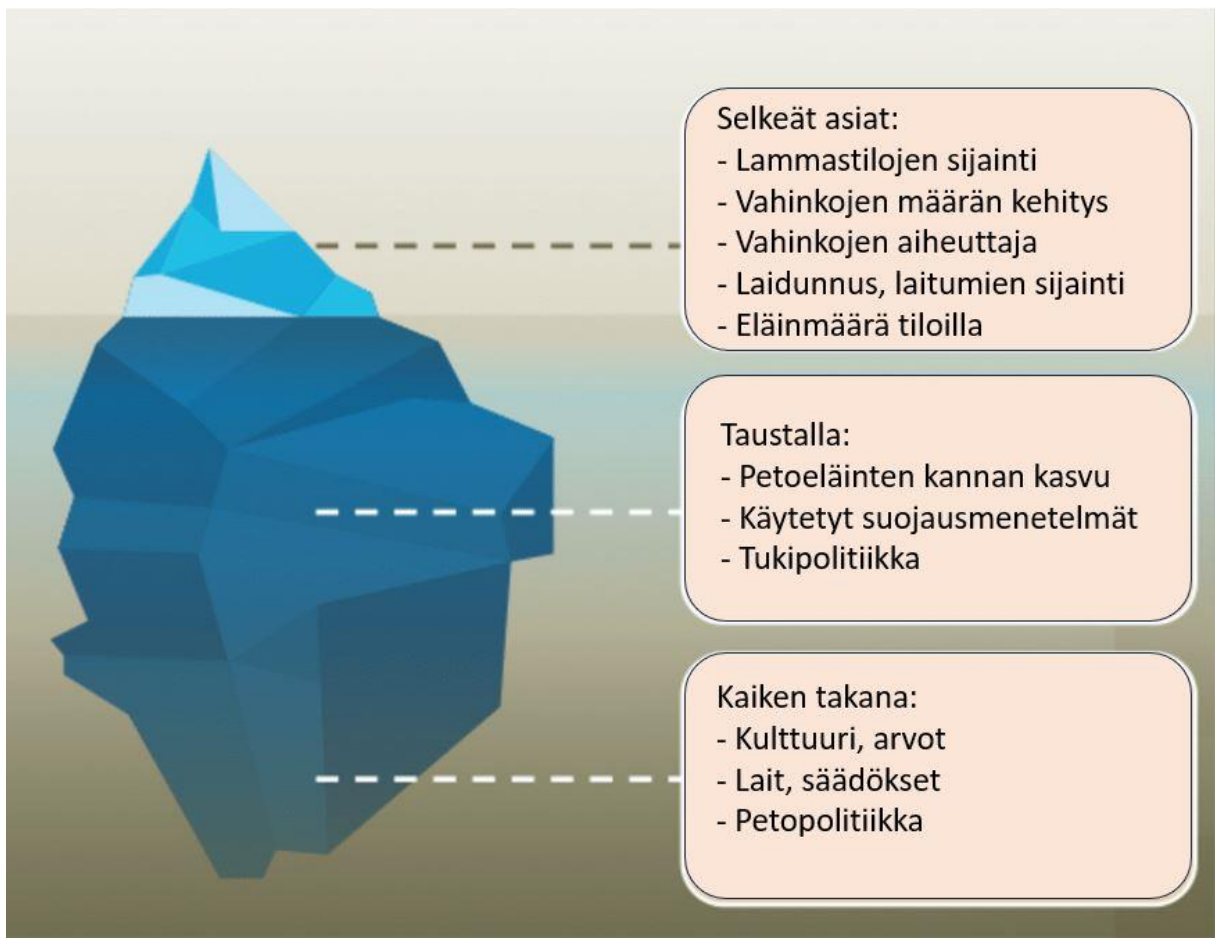
Liite 4. Näky, jota lampurit ovat viime aikoina joutuneet kohtaamaan. Kuva on raaka ja saattaa järkyttää osaa lukijoista, mutta toisaalta tämä kuva kertoo myös enemmän kuin tuhat sanaa lampureiden nykyarjesta. Kuva Johanna Ratia, Ratia Ranch, Askola 22.9.2023.

Liite 5. Kuvaan on havainnollistettu Suomen susilaumat sekä kahden suden asuttamat reviirit. Kuva kertoo tilanteen maaliskuussa 2021. Ympyräsymbolit viittaavat laumareviireihin ja neliöt kahden suden asuttamiin reviireihin. Lisäksi rajareviirit on merkitty ympyrän/neliön halki kulkevalla pystyviivalla. Värit kuvaavat reviiristatuksen todennäköisyyttä seuraavasti: vihreä=selvä perhelauma tai parireviiri, oranssi=todennäköinen pari tai perhelauma, punainen=epävarma pari tai perhelauma. (Luonnonvarakeskus, 2023)

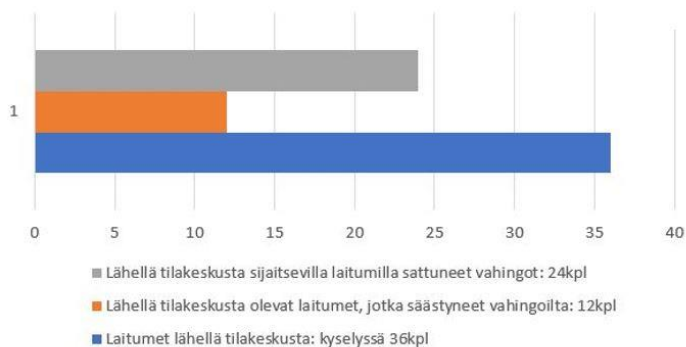
Liite 6. Havainnekuva "iceberg"- metodista. (Fletcher, 2023)

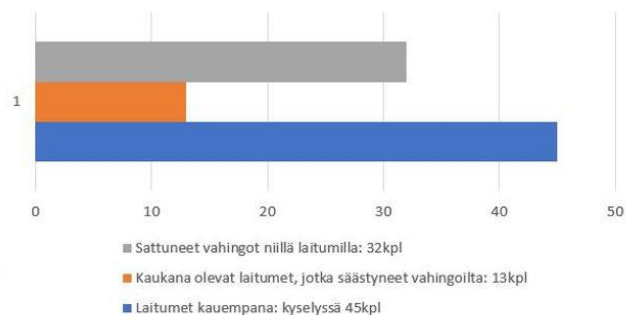
Liite 7. Kuvakaappaus opinnäytetyön loppuseminaarin esityksestä. Diagrammit havainnollistavat petovahingoille altistumista sekä tilakeskusta lähellä olevilla laitumilla, että kauempana sijaitsevilla laitumilla.

Tilastoa lähellä tilakeskusta sijaitsevista laitumista

Tilastoa kauempana sijaitsevista laitumista

KAUEMPANA TILAKESKUKSESTA OLEVAT LAITUMET ALTISTUVAT PETOVAHINGOILLE NOIN

71%

Liite 8. Perinnebiotooppien sijainnit Suomessa. Eniten perinnebiotooppeja sekä pinta-alan että lukumäärän suhteen on Varsinais-Suomessa. Seuraavaksi suurimmat pinta-alat löytyvät Pohjois-Pohjanmaalta ja Lapista. Uusimaa ylittää nämä kaksi kohteiden lukumäärän suhteen, mutta Uudeltamaalta puuttuvat laajat tulva-, suo- ja merenrantaniityt, jotka näkyvät pohjoisimpien maakuntien perinnebiotooppien pinta-alassa. Vähiten perinnebiotooppeja on löydetty Etelä-Karjalasta ja Kymenlaaksosta. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että näissä maakunnissa puustoisia perinnebiotooppeja eli hakoja ja metsälaitumia ei ole inventoitu yhtä kattavasti kuin muualla Suomessa. Pisteet kartalla kuvaavat perinnemaisemia. (Maarit Vainio, 2001)

